



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

RAPORT KOŃCOWY Z EWALUACJI ZEWNĘTRZNEJ WDROŻENIA LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „RAZEM DLA RADOMKI”

W raporcie przedstawiono w sposób zwięzły ustalenia i zalecenia poczynione w trakcie przeprowadzania badania ewaluacyjnego LGD „Razem dla Radomki” z siedzibą w Janiszewie Gmina Zakrzew województwo mazowieckie.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”, Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Materiał współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Poddziałania 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji PROW 2014-2020.

Janiszew, 2022 r.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Wykonawca:



MM Consult sp. z o.o.

MM CONSULT sp. z o.o.
ul. Płocka 15c lok. 4
01-231 Warszawa
tel. 660 288 138
KRS: 0000813826
REGON384866265
NIP 5272912031
e-mail: kontakt@strefaplus.com

Zamawiający:



Stowarzyszenie „Razem dla Radomki”
Janiszew, ul. Zielona 127
26-652 Zakrzew
tel. (48) 38 58 996
KRS: 0000319441
REGON: 141670398
NIP: 7962860152
e-mail: zarzad@razemdlaradomki.pl
www: www.razemdlaradomki.pl

Adnotacja:

Usuwanie barier i zapewnienie dostępności dla wszystkich obywateli, w tym przede wszystkim osób doświadczających trudności w mobilności czy percepcji, stanowi jedno z kluczowych zadań państwa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Niniejszy dokument nie został wyjustowany celem zapewnienia większej dostępności dla osób z niepełnosprawnością wzrokową. Dokument został opracowany zgodnie ze standardami określonymi w Programie Dostępność Plus 2018-2025 mając na uwadze realizację przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 1062). Jeżeli inaczej nie wskazano dane zaprezentowane przedstawione są na grudzień 2021 r.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Spis treści

Rozdział 1. Streszczenie najważniejszych wyników badania.....	4
Rozdział 2. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.....	8
Rozdział 3. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.....	12
Rozdział 4. Kontekst realizacji badania	13
Rozdział 5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.....	16
Podrozdział 5.1. Ocena wpływu na główny cel LSR.....	16
Podrozdział 5.2. Ocena wpływu LSR na kapitał społeczny	26
Podrozdział 5.3. Ocena wpływu LSR na przedsiębiorczość	29
Podrozdział 5.4. Ocena wpływu LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe	31
Podrozdział 5.5. Ocena wpływu LSR na grupy defaworyzowane.....	32
Podrozdział 5.6. Ocena wpływu LSR na innowacyjność.....	34
Podrozdział 5.7. Ocena realizacji projektów współpracy.....	35
Podrozdział 5.8. Ocena funkcjonowania LGD	36
Podrozdział 5.9. Ocena procesu wdrażania LSR.....	39
Podrozdział 5.10. Wartość dodana podejścia LEADER.....	45
Rozdział 6. Podsumowanie zawierające najważniejsze rekomendacje	46
Spis ilustracji.....	50
Aneksy tworzone w toku realizacji badania	51



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Rozdział 1. Streszczenie najważniejszych wyników badania

Niniejszy rozdział zawiera streszczenie wniosków badawczych oraz prezentację najważniejszych informacji o budżecie, jakim dysponowała LGD w okresie programowania na lata 2016-2023

Badanie stanowi ewaluację zewnętrzną wykonaną zgodnie z Wytycznymi Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 z dnia 31 maja 2022 r. w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW 2014-2020)¹. Ewaluacja przeprowadzona została w okresie od marca do czerwca 2022 r. według stanu na koniec 2021 roku. Raport zawiera syntetycznie i przekrojowo omówione otrzymane wyniki badania; sformułowano także grupę rekomendacji odnoszących się głównie do kolejnego okresu programowania środków PS WPR 2023-2027, które zostały wylistowane w Rozdziale 6. Podsumowanie zawierające najważniejsze rekomendacje.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Razem dla Radomki” (LGD lub Stowarzyszenie) jest organizacją pozarządową działającą lokalnie od 2008 roku w ramach programu Leader na rzecz rozwoju obszarów wiejskich sześciu gmin znajdujących się na południu województwa mazowieckiego: Jedlińsk, Przysucha, Przytyk, Wieniawa, Wolanów, Zakrzew. LGD ma doświadczenie w realizacji lokalnej strategii rozwoju z wcześniejszych okresów programowania środków unijnych tj. lat 2007-2013.

Zgodnie z Umową o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego przez społeczność zawartą pomiędzy Samorządem Województwa Mazowieckiego a Stowarzyszeniem w dniu 17 maja 2016r. (umowa ramowa) ustalono wysokość środków przeznaczonych na wdrożenie LSR Razem dla Radomki. Pierwotna kwota środków przewidzianych na realizację LSR w umowie ramowej z 2016 roku wynosiła 2 mln euro, co po kursie 4 zł/euro wynosiło 8 mln zł z przeznaczeniem na działania konkursowe w ramach poddziałania 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Do końca 2021 r. zawartych zostało 17 aneksów do umowy ramowej. Ostatnim aneksem do umowy ramowej zawartym w dniu 12 października 2020 r. ustalono wysokość budżetu LSR w kwocie 3,07 mln euro, co po kursie 4 zł/euro wynosiło 12,3 mln zł. Finalnie, uwzględniając środki na funkcjonowanie i koszty bieżące oraz projekty współpracy w okresie 2016-2021 LGD dysponowało budżetem na poziomie 3,8 mln euro, co po kursie 4 zł/euro wynosiło 15,2 mln zł.

¹ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW 2014-2020) został opracowywany na podstawie przepisów Unii Europejskiej. Program jest elementem systemu polityki rozwoju kraju. Celem głównym PROW 2014 – 2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich. Cele Programu realizowane są przez różnorodne działania skierowane do szerokiego grona beneficjentów. Instytucją Zarządzającą PROW 2014-2020 w Polsce jest Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, natomiast instytucjami wdrażającymi są w zakresie tzw. działań samorządowych w tym działania 19. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER są Samorządy Województw.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Dzięki efektywne i skutecznie prowadzonych działaniach konkursowych budżet LSR uległ zwiększeniu w toku realizacji LSR dwukrotnie w ramach tzw. „bonusa” i w ramach dodatkowych środków wynikających z przewalutowania kwoty środków LSR. Środki, jakie zasiliły budżet LSR w ramach tzw. „bonusa” były to dodatkowe środki finansowe dla lokalnych grup działania, które osiągnęły, co najmniej 60% zaplanowanych wskaźników produktu określonych w LSR oraz zawarły umowy z wybranymi przez siebie beneficjentami w wysokości, co najmniej 80% zaplanowanych środków finansowych przekazanych w ramach prowadzonych konkursów w okresie lat 2016-2018.

W czerwcu 2019 r. LGD znalazło się pośród 10 lokalnych grup działania z terenu woj. mazowieckiego, które otrzymały dodatkowe środki za efektywne wydatkowania środków programu LEADER. Do budżetu LSR dodane zostało 220 tys. euro, co po kursie 4 zł/euro wynosiło 880 tys. zł. Po dodaniu środków z tzw. „bonusa” budżet LSR na działania konkursowe wynosił 2,22 mln euro, co po kursie 4 zł/euro wynosiło 8,88 mln zł. Z kolei – w ramach przewalutowania środków i pozyskania dodatkowych środków z PROW 2014-2020 przeznaczonych dla lokalnych grup działania w maju 2020 roku budżet LSR został zwiększony do 2,44 mln euro, co po kursie 4 zł/euro wynosiło 9,76 mln zł. Następnie aneksem nr 17 ustalono budżet LSR z przeznaczeniem na projekty konkursowe na finalnym poziomie 3,07 mln euro, co po kursie 4 zł/euro wynosiło 12,3 mln zł.

W latach 2016-2021 LGD przeprowadziło 26 naborów konkursowych. Beneficjenci złożyli 297 wniosków o przyznanie pomocy, z czego wniosków zgodnych z LSR-em było 284. W limicie dostępnych środków zmieściło się 173 wniosków. Realizacja celów LSR pod względem finansowym pokazuje wysoki poziom osiągnięcia zakładanych celów LSR. Ogółem realizacja budżetu dla poddziałania 19.2 (projekty konkursowe i grantowe) – 99,40%, natomiast dla 19.3 (projekty współpracy) – 29,74%. Poziom realizacji LSR pod względem rzeczowym jest również wysoki. Na podstawie danych monitoringowych LGD w latach 2016-2021 zrealizowało wskaźniki produktu Lokalnej Strategii Rozwoju na poziomie 78%; natomiast wskaźniki rezultatu osiągnięto na poziomie 72%².

Wsparcie kapitału społecznego realizowane było w ramach Przedsięwzięcia 2.2.1: Aktywna społeczność wykorzystująca lokalne zasoby. Podpisanych zostało 56 umów na kwotę 606 tys. zł, w tym 29 to zrealizowane operacje, a 27 w trakcie realizacji. Procentowa realizacja wskaźnika dotycząca podpisanych umów na koniec 2021 roku wyniosła – 96,55%. Dzięki realizacji projektów LSR zorganizowano szereg warsztatów z zakresu podnoszenia aktywności społeczno – zawodowej mieszkańców, w tym zaliczonych do grup defaworyzowanych. LGD aktywnie wspierała organizacje pozarządowe udzielając również pomocy w formie grantów. Badanie pokazało dobre doświadczenia w realizacji LSR za

² Uwzględniając ujęcie skrajnych wartości osiągniętych wskaźników przekraczających zakładane wartości docelowe na poziomie 100%. Działanie takie pozwalało bowiem na pokazanie średniej z osiągniętych na koniec okresu sprawozdawczego wskaźników produktu i rezultatu.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie pomocą projektów grantowych. Proces realizacji projektów grantowych pozwolił na wykształcenie grupy lokalnych liderów wiejskich organizacji z terenu LSR.

Z kolei - wsparcie przedsiębiorczości na terenie LSR realizowane było w ramach Przedsięwzięcia 1.1.1: Nowi przedsiębiorcy na obszarze LGD „Razem dla Radomki, Przedsięwzięcie 1.1.2.: Silny sektor mikro i małych firm na obszarze LGD „Razem dla Radomki” oraz Przedsięwzięcia 1.2.1 Komercjalizacja i promocja produktów lokalnych oraz wsparcie przetwórstwa lokalnego. Do 2022 roku podpisano 58 umów na premie związane z podjęciem działalności gospodarczej, w tym 4 umowy, których beneficjentami były osoby w wieku 50+. Procentowa realizacja wskaźnika dotycząca podpisanych umów na dzień 31.12.2021 wyniosła – 66,04%, w tym 100% dla osób w wieku 50+. Realizacja LSR przyczyniła się w znacznym stopniu do rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR. W ramach przedsięwzięcia Utworzenie nowego podmiotu gospodarczego w tym dla osób 50+, utworzono 41 miejsc pracy; 4 osoby były to osoby długotrwale bezrobotne, a 6 osób byłyby to osoby w wieku 50+. Tymczasem – w zakresie przedsięwzięcia Rozwój podmiotu gospodarczego utworzono 61 miejsc pracy. 11 osób, spośród tych dla których utworzono nowe miejsca pracy, były to osoby w wieku 50+. Dzięki środkom LSR na rozwoju istniejących firm ze środków LSR utrzymano 113,43 miejsc pracy.

Dotacje LGD znacząco przyczyniły się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego. Wsparcie tego obszaru odbywało się w ramach kilku przedsięwzięć: Przedsięwzięcia 3.1.1: Promocja dziedzictwa kulturowego i turystyki obszaru LGD, Przedsięwzięcia 3.1.2: Inwestycje w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną oraz Przedsięwzięcia 3.2.1: Inwestycje w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę kulturalną. Dzięki środkom LGD skierowanych na rozwój infrastruktury publicznej powstało 19 obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz 7 nowych obiektów infrastruktury kulturalnej. Procentowa realizacja wskaźnika dotycząca podpisanych umów w obszarze wsparcia infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na koniec 2021 roku wyniosła – 82,35%, natomiast w zakresie infrastruktury kulturalnej – 71,43%, co pokazuje bardzo wysoki stopień kontraktacji środków pomocowych skierowanych na wsparcie infrastruktury gminnej.

LGD skutecznie wpływało swoimi działaniami na pomoc dla osób zaliczonych do grupy defaworyzowanej. W ramach naborów skierowanych na rozwój przedsiębiorczości (spośród 41 utworzonych nowych miejsc pracy) 4 osoby to osoby długotrwale bezrobotne, a 6 osób było w wieku 50+. LGD realizowało również projekty grantowe dedykowane specjalnie dla grupy defaworyzowanej na rynku pracy, czyli osób w wieku 50+.

W okresie 2016-2022 LGD wspierała innowacyjność na obszarze LSR. W tym celu stosowano dedykowane tym projektom kryterium innowacyjności operacji stosowane jako kryterium strategiczne. Spośród 284 złożonych wniosków do LGD ocenionych, jako zgodne z LSR, 33 zostało ocenionych jako projekty innowacyjne. Oznacza to, że 11% złożonych do LGD



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

wniosków uznanych zostało przez Radę LGD za projekty innowacyjne. Pomimo tego, że ocena kryterium innowacyjności mogła powodować trudności kryterium to można uznać za pozwalające skutecznie realizować cele LSR szczególnie w zakresie projektów skierowanych do przedsiębiorców.

Spośród złożonych do LGD wniosków konkursowych 42 operacje ukierunkowane były na ochronę środowiska i klimatu. W ramach pierwszego z przedsięwzięć podpisana została jedna umowa na realizację międzynarodowego projektu współpracy pn. „Multicel - Multimedialne Centrum Edukacji Lokalnej”.

LGD zaplanowało na realizację projektów współpracy 19.3 kwotę 800 tys. zł, która wydatkowana będzie na realizację pięciu projektów. Ich realizacja zaplanowana została do 2024 roku, do kiedy wydłużony został okres realizacji PROW 2014-2020. Nie zidentyfikowano problemów na etapie wdrożenia projektu współpracy. Z uwagi na możliwości zwiększenia budżetu projektu współpracy w obecnym okresie programowania na projekty współpracy pozostałe projekty w ramach tego działania i stopień podniesienia wartości środków do 10% został dokonany w ramach aktualizacji LSR w 2022 roku. Dzięki dokonanej aktualizacji łączna wartość środków na realizację projektów współpracy wyniesie ponad 1,2 mln zł.

Analiza *desk research*, badania terenowe oraz wywiady ankietowe prowadzone w ramach badania ewaluacyjnego pokazały generalnie bardzo dobrą ocenę działalności LGD. Na szczególną uwagę zasługuje, że LGD prowadziło sześć stron internetowych: www.razemdlaradomki.pl, www.wdolinieradomki.pl, www.innowacyjaradomka.pl, www.mazowieckasielgd.eu, www.elearning-szkolenia.eu, www.paprykaprzytycka.eu. Liczba odwiedzin głównej strony internetowej LGD wyniosła 14 mln wejść. LGD prowadziło również dwa portale społecznościowe na portalu facebook.com. Jeden z nich to portal główny <https://www.facebook.com/LGD.RazemDlaRadomki/> na którym zamieszczane są bieżące informacje związane z wdrażaniem LSR, oraz drugi związany z promocją produktu tradycyjnego Papryki Przytyckiej - <https://www.facebook.com/PaprykaPrzytycka/>. Obydwa portale na bieżąco "śledzi" około 1100 osób, LGD prowadziło również serwis filmowy na portalu Youtube.com pod adresem: www.youtube.com/user/RazemDlaRadomki, na którym udostępnione filmy wyświetlone zostały ponad 519 tys. razy.

Badania pokazały, że jakość składanych projektów wybieranych we wszystkich obszarach tematycznych wpłynęła na osiągnięcie wskaźników w zaplanowanym czasie. Była ona wysoka, głównie za sprawą kompetentnego i profesjonalnego doradztwa świadczonego przez pracowników biura LGD. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi uwidocznionymi w sprawozdaniach rocznych LGD za okres lat 2016-2021 udzielono indywidualnego doradztwa dla 362 podmiotów, w łącznej ilości udzielonych konsultacji rejestrowanych która wyniosła 1180. Poza działaniami w ramach PROW 2014-2020 stowarzyszenie zorganizowało 36 szkoleń i warsztatów, zajęć edukacyjnych, prelekcji – w ramach projektów które otrzymały dofinansowanie zewnętrzne na ich realizację, które zostały skierowane do przedsiębiorców,



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

aktywnych liderów i organizacji pozarządowych, seniorów oraz do dziecięcych i młodzieżowych klubów wolontariackich. Corocznie brało udział w takich aktywnościach ponad tysiąc uczestników. Szczególnie wysoki poziom składanych wniosków odnotowano w obszarze ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, oraz inwestycji w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę kulturalną – gdzie wnioskodawcami są gminy.

LGD sukcesywnie i skutecznie pozyskiwało dodatkowe środki na realizację projektów skierowanych do mieszkańców obszaru LSR poza środkami dostępnymi w ramach PROW 2014-2020. W latach 2016-2022 było to 43 dodatkowych projektów dotacyjnych pozyskanych i zrealizowanych przez Stowarzyszenie. To jest istotny wyróżnik Stowarzyszenia na mapie nie tylko mazowieckich, ale i polskich LGD-ów.

Badanie pokazało możliwość dalszego komplementarnego wykorzystania środków pomocowych bazując na potencjale społeczno-gospodarczym obszaru LSR i Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF). Mając na uwadze wypracowaną „dobrą markę”, LGD jako prężnie działającego stowarzyszenia od blisko 15-u lat, w nowej perspektywie finansowej 2023-2027 należy dedykowane na ten obszar środki regionalne. Komplementarność tych działań zwiększy grupę odbiorców działań organizowanych przez LGD „Razem dla Radomki”.

W poniższych rozdziałach zaprezentowano szczegółowe odniesienie do pytań badawczych, poprzedzone opisem przedmiotu badania.

Rozdział 2. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

Niniejszy rozdział zawiera wskazanie opisu przedmiotu badania, opis instrumentu RLKS i inicjatywy LEADER w ramach której wdrażana była LSR poddana ewaluacji

Badanie ewaluacyjne wdrożenia Strategii Lokalnej Kierowanej przez Społeczność na lata 2014-2020 Stowarzyszenia „Razem dla Radomki” z siedzibą w Janiszewie (LSR) zostało zrealizowane przez firmę MM CONSULT z Warszawy na podstawie zlecenia z dnia 1 marca 2022 r. Celem badania była ocena zewnętrzna wdrożenia LSR Stowarzyszenia „Razem dla Radomki”.

Tytułem wprowadzenia należy wskazać, że w okresie programowania na lata 2014-2020 LGD wdraża monofundusową LGD w ramach instrumentu RLKS (Rozwój Lokalny Kierowany przez



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie Społeczność³. Rozporządzenie ogólne (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013r.⁴ w artykule 32 określa podstawowe wymogi dla RLKS. Są nimi: zastosowanie poniżej szczebla regionalnego, konieczność uwzględnienia lokalnych potrzeb i potencjałów, realizacja przez LGD w oparciu o LSR. Na poziomie krajowym podstawowym aktem prawnym regulującym zasady wdrożenia LSR była ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 943) oraz rozporządzenie MRiRW z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania "Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (tj. Dz.U. 2019 poz. 664 z późn.zm.).

Prowadzenie ewaluacji jest jednym z integralnych elementów funkcjonowania LGD i realizacji LSR. W dobie szybkich i trudnych do przewidzenia zmian (zarówno na poziomie globalnym, Unii Europejskiej, jak również krajowym, regionalnym czy lokalnym), szczególnie w długiej perspektywie planowania strategicznego, ryzyko dezaktualizacji założeń i wynikających z nich szczegółowych rozwiązań organizacyjnych, proceduralnych, finansowych jest integralnym elementem wdrażania każdej LSR. Ewaluacja jest działaniem, które może obniżyć to ryzyko i zapobiec wynikającym z niego ewentualnym negatywnym skutkom.

W literaturze tematu można znaleźć wiele definicji ewaluacji, podkreślających różne aspekty samego procesu ewaluacji, uwypuklających jej zróżnicowane cele czy też odmienne kryteria samego momentu oceny. Najszerzej ujmując, ewaluacja to systematyczne badanie społeczno-ekonomiczne oceniające jakość i wartość programów publicznych⁵. Według

³ W okresie finansowania 2014–2020 zastosowanie podejścia LEADER zostało dodatkowo rozszerzone w formie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność RLKS (ang. CLLD -Community-led local development) na obszarach wiejskich, rybackich i miejskich. RLKS jest jednym z nowych instrumentów terytorialnych wprowadzonych przez KE, choć w dużej mierze bazującym na tym stosowanym w podejściu LEADER. RLKS ma na celu włączenie społeczności lokalnych w inicjowanie i realizację w sposób partycypacyjny działań rozwojowych, odpowiadających na lokalne wyzwania społeczne, środowiskowe i ekonomiczne, poprzez powołanie na określonym terytorium lokalnych grup działania oraz opracowanie i realizację lokalnych strategii rozwoju. Instrument ten ma partycypacyjny i typowo oddolny charakter, przejawiający się zaangażowaniem lokalnych społeczności i lokalnych partnerów – samorządu, biznesu i sektora pozarządowego – w tworzenie i realizację LSR.

⁴ rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006

⁵ Użycie angielskiego terminu jest bardziej wskazane z kilku powodów. „Ewaluacja” jest procesem. „Ocena” jest tylko jednym z elementów tego procesu. Według niektórych podejść osąd nie zawsze jest kluczowy w procesie ewaluacji, a może być nawet pominięty (akcent stawia się wtedy na interakcje i animacje negocjacji pomiędzy uczestnikami programu). Użycie terminu „ocena” koncentruje uwagę wyłącznie na jednym elemencie, przypisując mu cechy całego procesu, a także wyłącza cały szereg alternatywnych podejść. Wreszcie, po trzecie, „ewaluacja” to nie tylko pojedyncze działanie, ale dziedzina wiedzy. Jak zauważa Kierzkowski (Kierzkowski T.,



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Komisji Europejskiej ewaluacja to „ocena interwencji publicznej pod kątem jej rezultatów, oddziaływania oraz potrzeb, które ma spełniać/miała zaspokoić”⁶. Ewaluacja jest standardem współczesnego zarządzania w sektorze publicznym – stanowi integralny element zarządzania przez cele i działania (Management by objectives, Activity-Based Management)⁷ oraz promowanego w UE do końca lat 90-tych „Przejrzystego i efektywnego zarządzania” (Sound and Efficient Management)⁸.

W wyniku konceptualizacji celów badawczych wskazano zakres raportu końcowego z badania obejmujący poniższe obszary analiz:

Tabela 1 Zakres oceny i pytania badawcze badania ewaluacyjnego ex-post LGD

Obszar analizy	Pytanie badawcze
Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)	<ul style="list-style-type: none">▪ Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
Ocena wpływu na kapitał społeczny	<ul style="list-style-type: none">▪ Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?▪ W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
Przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none">▪ W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?▪ Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
Turystyka i dziedzictwo kulturowe	<ul style="list-style-type: none">▪ W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?▪ W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Ocena (ewaluacja) programów i projektów o charakterze społeczno-gospodarczym w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2002, s. 10), ze względów semantycznych trudno byłoby więc określać terminem „ocena” zespół koncepcji teoretycznych.

⁶ European Commission, Focus on Results: Strengthening Evaluation of Commission Activities, SEC2000/1051, European Commission 2000.

⁷Dahler-Larsen P., „Evaluation in public management”, w: E. Ferlie, L.E. Lynn, C. Pollitt (red.), The Oxford Handbook of Public Management, s. 615–639, Oxford University Press, Oxford 2005; Heinrich C.J., „Measuring public sector performance”, w: G. Peters, J. Pierre (red.), Handbook of Public Administration, s. 25–37, Sage Publications, London 2003; Wollmann H., Evaluation in Public Sector Reform: Concepts and Practice in International Perspective, Edward Elgar, Cheltenham 2003.

⁸ European Commission, Focus on Results..., op.cit.; European Commission, Implementing Activity-Based Management in the Commission, SEC(2001)1197/6 & 7, European Commission 2000; European Commission, White Paper on European Governance – Report of the Working Group Evaluation & Transparency, Working Group 2B, European Commission 2001, [EU](http://europa.eu).



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Grupy defaworyzowane	<ul style="list-style-type: none">▪ Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?▪ Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?▪ Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
Innowacyjność	<ul style="list-style-type: none">▪ W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?▪ Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
Projekty współpracy	<ul style="list-style-type: none">▪ Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?▪ Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
Ocena funkcjonowania LGD	<ul style="list-style-type: none">▪ Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?▪ Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?▪ Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
Ocena procesu wdrażania Wartość dodana podejścia LEADER	<ul style="list-style-type: none">▪ Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?▪ Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?▪ Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?▪ Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?▪ Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?▪ Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?▪ Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?▪ Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

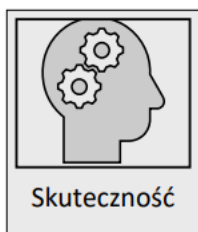
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wytycznych MRiRWnr 10/1/2022 z dnia 31 maja 2022 r. w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Rozdział 3. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Niniejszy rozdział zawiera opis metodologii badawczej

Zgodnie z zaleceniami ministerialnych Wytycznych dotyczących monitorowania i ewaluacji działań LGD, w ramach niniejszego badania zapewniono triangulację metod i źródeł danych.

W badaniu uwzględnione zostały takie kryteria ewaluacyjne, jak:



W badaniu zastosowane zostały metody badawcze:

Analiza danych zastanych (ang. desk research)



Analiza danych zastanych pozwoliła na szczegółową analizę istniejących już i dostępnych danych. W wyniku przeprowadzonych prac nastąpiło scalenie, przetworzenie i analiza danych rozproszonych dotychczas w rozmaitych źródłach. Analiza danych zastanych zapewniła zdobycie informacji, które można otrzymać drogą analizy i opracowań ekspertyz. Poddano analizie w szczególności sprawozdania z realizacji LSR za poprzednie lata, raporty z kontroli Samorządu Województwa, projekt programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Mazowieckiego 2021-2027 oraz PS dla WPR na lata 2023-2027.

Badanie CAWI (ang. Computer-Assisted Web Interview)

Kluczowym narzędziem badawczym było badanie ankietowe z mieszkańcami obszaru LSR wykonane z wykorzystaniem kwestionariusza internetowego CAWI⁹. Łącznie w badaniu udział wzięło 103 mieszkańców gmin

⁹CAWI – ang. Computer-Assisted Web Interview – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW technika zbierania informacji w ilościowych badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie



członkowskich LGD. Najwięcej badanych zamieszkiwało gminę i miasto Przysucha (24%) oraz gminę Wolanów (21%).

Z kolei – w badaniu z członkami stowarzyszenia (tzw. ankieta zarządcza) również przeprowadzonej metodą CAWI dotyczącej funkcjonowania i procedur udział wzięło 22 członków stowarzyszenia, najwięcej z gminy Wolanów (45%).

Indywidualne wywiady pogłębione
(ang. IDI - Individual In-depth Interview)

Wykorzystanie wywiadów pogłębionych pozwoliło na uzyskanie konkretnych informacji w sposób planowany i metodyczny, według określonego schematu, tj. scenariusza wywiadu. Do badania zaproszono członków zarządu i pracowników biura LGD.



Analiza netnograficzna

Metoda badawcza pozwoliła uporządkować proces zbierania, analizy i wnioskowania na podstawie treści znalezionych w sieci. Analizę informacji udostępnionych na witrynach internetowych zarządzanych przez LGD, stronach gmin członkowskich i beneficjentów środków pomocowych.



Warsztat rekomendacyjny

Uzupełnieniem metod ilościowych i jakościowych był warsztat rekomendacyjny podsumowujący badanie, który odbył się 3 czerwca 2022 r. w siedzibie LGD we Janiszewie. Warsztat pozwolił na ustrukturalizowaną i moderowaną dyskusję zogniskowaną na konkretnych zagadnieniach.



Rozdział 4. Kontekst realizacji badania

Niniejszy rozdział zawiera opis informacji kontekstowych dotyczących przedmiotu badania



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

LGD jest organizacją pozarządową działającą od 2008 roku w ramach programu LEADER na rzecz rozwoju obszarów wiejskich sześciu gmin znajdujących się na południu województwa mazowieckiego: Jedlińsk, Przystucha, Przytyk, Wieniawa, Wolanów i Zakrzew z terenu dwóch powiatów: powiatu przysuskiego i powiatu radomskiego.

Misja LGD w okresie programowania 2014-2020 była następująca: „LGD Razem dla Radomki narzędziem przyczyniającym się do rozwoju społeczno - gospodarczego i zwiększania atrakcyjności obszaru poprzez wsparcie inicjatyw społecznych, lokalnej przedsiębiorczości i wykorzystanie unikalnych walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych obszaru”. W celu realizacji LSR LGD zawarta została Umowa ramowa z Samorządem Województwa Mazowieckiego; LGD opracowało również szereg dokumentów wewnętrznych mających na celu uregulowanie zasad i trybu pracy Stowarzyszenia jako lokalnej grupy działania¹⁰. LGD w sposób bardzo aktywny angażowało się we wdrożenie RLKS na terenie woj. mazowieckiego. Stowarzyszenie pełniło funkcję lidera Mazowieckiej Sieci LGD przewodnicząc tej nieformalnej organizacji¹¹. Prezes zarządu LGD pełnił również funkcję Członka Zarządu Polskiej Sieci LGD, czyli organizacji zrzeszającej lokalne grupy działania z terenu całego kraju.

Mapa 1 Mapa obszaru LSR Stowarzyszenia „Razem dla Radomki” Lokalna Grupa Działania

¹⁰ Statut Stowarzyszenia, Regulamin Walnego Zebrania Członków, Regulamin Rady LGD, Regulamin Zarządu, Regulamin Komisji Rewizyjnej i ustalany przez Zarząd Regulamin Biura LGD.

¹¹ Dnia 9 grudnia 2011 r. Lokalne Grupy Działania z terenu południowego Mazowsza dążąc do budowy porozumienia organizacji działających na rzecz rozwoju obszarów wiejskich a także w trosce o efektywny rozwój obszarów wiejskich podpisały Deklarację Współpracy. Wśród ośmiu pierwszych sygnatariuszy umowy są następujące LGD: „Razem dla Radomki”, „Na Piaskowcu”, „Dziedzictwo i Rozwój”, „Wspólny Trakt”, „Puszcza Kozienicka”, „Wszyscy Razem”, „Gminy Nadpiliczne”, „Zapilicze”. W kolejnych latach do partnerstwa przystąpiły LGD: „Ziemia Mińska”, „Forum Powiatu Garwolińskiego”, „Natura i Kultura”, a w 2014 roku kolejne LGD: „Zielone Mosty Narwi”, „Bądźmy Razem”, Fundacja Aktywni Razem Lokalna Grupa Działania, Związek Stowarzyszeń „Partnerstwo Zalewu Zegrzyńskiego”, „Kurpsie Razem”, „Perły Mazowsza, „Ziemia Chełmońskiego” oraz „Zielone Sąsiedztwo”.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie



Źródło: LSR LGD „Razem dla Radomki”

LSR przewiduje jednofunduszowy charakter realizacji strategii zakładając finansowanie celów strategii z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Budżet LSR w okresie objętym badaniem ulegał zwiększeniu. Finalnie od 2020 roku budżet na działania konkursowe ustalony został na poziomie 3,07 mln euro, co po kursie 4 zł/euro wynosiło 12,3 mln zł. Uwzględniając środki na funkcjonowanie i koszty bieżące oraz projekty współpracy w okresie 2016-2021 LGD dysponowało budżetem 3,8 mln euro co po kursie 4 zł/euro wynosiło 15,2 mln zł;

Tabela 2 Budżet LSR Razem dla Radomki wg. stanu na koniec roku 2021



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN/EURO)			
	PROW	RPO		Razem EFSI
		EFS	EFRR	
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	12 300 000,00 zł 3 075 000,00 euro	0,00	0,00	12 300 000,00 zł 3 075 000,00 euro
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	800 000,00 zł 200 000,00 euro	0,00	0,00	800 000,00 zł 200 000,00 euro
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 953 750,00 zł 488 437,50 euro	0,00	0,00	1 953 750,00 zł 488 437,50 euro
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	201 050,00 zł 50 262,50 euro	0,00	0,00	201 050,00 zł 50 262,50 euro
Razem	15 254 800,00 zł 3 813 700,00 euro	0,00	0,00	15 254 800,00 zł 3 813 700,00 euro

Źródło: LSR, str. 63

Rozdział 5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją

Podrozdział 5.1. Ocena wpływu na główne cele LSR

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

Realizacja wskaźników zaprojektowanych dla działania 19.2 przebiegała zgodnie z „Planem działania” stanowiącym załącznik nr 3 do LSR, Planem Komunikacji oraz Planem Szkoleń i nie budzi zastrzeżeń w ich dalszej realizacji. Realizacja celu głównego i przypisanych do niego celów szczegółowych jest na wysokim poziomie. Podczas pandemii COVID-19 skutecznie wprowadzono zmiany w procedurach związanych z doradztwem w reżimie sanitarnym stacjonarnie lub w trybie zdalnym. Poniżej zaprezentowano stopień realizacji wskaźników finansowych poszczególnych celów LSR.

Tabela 3 Realizacja celów LSR pod względem finansowym wg. stanu na koniec roku 2021

Cel ogólny 1. Wsparcie rozwoju gospodarczego i przedsiębiorczości z priorytetem dostępu do rynku pracy i samozatrudnienia

Lp.	Poddziałanie	Nazwa przedsięwzięcia	Planowana wartość końcowa wskaźnika w zł	Wartość wskaźnika w zł na dzień 2021 r.	Stan realizacji
1.	19.2	1.1.1 Nowi przedsiębiorcy na obszarze LGD	2 650 000,00	2 650 000,00	100%



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

		„Razem dla Radomki”				
2.	19.2	1.1.2.Silny sektor mikro i małych firm na obszarze LGD „Razem dla Radomki”		4 025 694,92	4 306 760,91	100%
3.	19.3	1.2.1 Komerccjalizacja i promocja produktów lokalnych oraz wsparcie przetwórstwa lokalnego	liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	172 000,00	0,00	0%

Cel ogólny 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD „Razem dla Radomki”

Lp.	Poddziałanie	Nazwa przedsięwzięcia	Planowana wartość końcowa wskaźnika w zł	Wartość wskaźnika w zł na 2021 r	Stan realizacji	
1.	19.2 granty	2.1.1 Inicjatywy lokalne na rzecz osób z grup defaworyzowanych	43 670,40	43 670,40	100%	
2.	19.2 granty	2.2.1 Aktywna społeczność wykorzystująca lokalne zasoby	630 256,32	606 256,32	100%	
3.	19.3	2.2.2 Aktywna i przedsiębiorcza społeczność wiejska	liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy	277 280,00	89 280,00	32,20%



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

			międzynarodowej			
--	--	--	-----------------	--	--	--

Cel ogólny 3 Obszar LGD „Razem dla Radomki” atrakcyjny dla mieszkańców i turystów

Lp.	Poddziałanie	Nazwa przedsięwzięcia	Planowana wartość końcowa wskaźnika w zł		Wartość wskaźnika w zł na 2021 r.	Stan realizacji
1.	19.3	3.1.1 Promocja dziedzictwa kulturowego i turystyki obszaru LGD	liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	350 720,00	199 999,00	57,03%
2.	19.2	3.2.1 Inwestycje w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę kulturalną		1 192 322,44	1 149 028,48	96,37%
3.	19.2	3.1.2 Inwestycje w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną		3 886 655,12	4 052 377,67	100%

Źródło: Dane monitoringowe LSR na podstawie opracowania biura LGD

Analiza wskaźników rzeczowych wg. stanu na koniec 2021 r. pokazała satysfakcjonujący poziom realizacji celów szczegółowych i poszczególnych przedsięwzięć LSR, co prezentuje poniższa tabela. Na podstawie danych monitoringowych LGD w latach 2016-2021 zrealizowało średnio wskaźniki produktu Lokalnej Strategii Rozwoju na poziomie 78%; natomiast wskaźniki rezultatu osiągnięto na poziomie 72%¹².

Źródłem obliczenia stopnia realizacji wskaźników oddziaływania jest analiza własna zespołu badawczego na podstawie danych GUS Vademecum Samorządowca, podczas gdy dla

¹² Uwzględniając ujęcie skrajnych wartości osiągniętych wskaźników przekraczających zakładane wartości docelowe na poziomie 100%. Działanie takie pozwalało bowiem na pokazanie średniej z osiągniętych na koniec okresu sprawozdawczego wskaźników produktu i rezultatu.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie wskaźników produktu i rezultatu źródłem obliczeń są coroczne raporty monitorujące sporządzane przez biuro LGD oraz dane biura LGD.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Tabela 4 Realizacja wskaźników produktu i rezultatu dla celów i przedsięwzięć LSR wg. stanu na koniec roku 2021

Cel ogólny 1. Wsparcie rozwoju gospodarczego i przedsiębiorczości z priorytetem dostępu do rynku pracy i samozatrudnienia

Lp.	Wskaźnik	Jednostka miary	Stan początkowy 2014	Stan docelowy 2023	Stan na 31.12.2021	Stan realizacji
	Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego					
W1	liczba podmiotów rozpoczynających oraz prowadzących działalność gospodarczą w stosunku do 2014r	%	4182	(+2% / 140)	4963	(=+15% / 781)
W1	liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym	iloraz	0,24 (14,0%)	0,26 (13,0%)	10,7%	spadek o 2,3%
	Wskaźnik rezultatu dla celu szczegółowego					
W1.1	liczba utworzonych nowych miejsc pracy (w tym samozatrudnienie) w tym przez osoby w wieku 50 +	Liczba podmiotów	0	53	41	77,36%
W.1.2	liczba utrzymanych/ utworzonych miejsc pracy w działających firmach	Liczba podmiotów	0	23	61	265%



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

W.2.1.	Liczba projektów skierowanych do przedsiębiorców	Liczba projektów współpracy	0	1	0	0%
	Wskaźniki produktu dla przedsięwzięcia					
1.1.1	liczba operacji polegających na utworzeniu nowego podmiotu gospodarczego	liczba operacji polegających na utworzeniu nowego podmiotu gospodarczego	0	53	35 + 18 rozpatrywanych przez UMWM	100%
1.1.2	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0	23	19 + 7 rozpatrywanych przez UMWM	113%
1.2.1	liczba nowych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	liczba nowych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	0	1	0	0%

Cel ogólny 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD „Razem dla Radomki”

Lp.	Wskaźnik	Jednostka miary	Stan początkowy 2014	Stan docelowy 2023	Stan na 31.12.2021	Stan realizacji
-----	----------	-----------------	----------------------	--------------------	--------------------	-----------------



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

	Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego					
W2	liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	Liczba organizacji/liczba ludności *10 tys.	19	22	24	109%
	Wskaźnik rezultatu dla celu szczegółowego					
W.2.1	liczba osób z grup defaworyzowanych objętych wsparciem	liczba podmiotów	0	40	216	540%
W.2.2	liczba organizacji/podmiotów/grup zaktywizowanych do podejmowania inicjatyw	liczba organizacji/ podmiotów/ grup	0	15	31	206,66%
W.2.3.	liczba projektów współpracy skierowanych do przedsiębiorców, grup defaworyzowanych, lokalnych twórców	liczba projektów	0	2	1	50%
	Wskaźniki produktu dla przedsięwzięcia					
2.1.1	liczba inicjatyw skierowanych do grup defaworyzowanych	Szt.	0	6	6	100%
2.2.1.	liczba nowych inicjatyw wykorzystujących lokalne zasoby	Szt.	0	58	56	103%



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

2.2.2.	liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	Liczba projektów	0	2	1	50%
--------	---	------------------	---	---	---	-----

Cel ogólny 3. Obszar LGD „Razem dla Radomki” atrakcyjny dla mieszkańców i turystów

Lp.	Wskaźnik	Jednostka miary	Stan początkowy 2014	Stan docelowy 2023	Stan na 31.12.2021	Stan realizacji
	Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego					
W.3	Średni wzrost dochodu 6 gmin z obszaru LGD na 1 mieszkańca	PLN	761,15	(+5%/799,15)	1 392,74	174%
	Wskaźnik rezultatu dla celu szczegółowego					
W.3.1	liczba osób korzystających z infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz kulturalnej	Liczba podmiotów	0	6000	6000	100%
W.3.2	liczba projektów skierowanych do turystów, mieszkańców obszaru LGD	Liczba projektów	0	2	1	50%
	Wskaźniki produktu dla przedsięwzięcia					



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

3.1.1.	liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	Liczba projektów	0	2	1	50%
3.1.2.	liczba wybudowanych, zmodernizowanych lub wyposażonych obiektów turystycznych lub rekreacyjnych	Szt.	0	17	14 + 5 rozpatrywanych przez UMWM	111%
3.2.1.	Liczba nowych lub zmodernizowanych lub wyposażonych obiektów infrastruktury kulturowej	Szt.	0	7	5 + 2 rozpatrywane przez UMWM	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych LSR



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Wskaźniki monitorowania LSR „Razem dla Radomki” zostały dobrane rzetelnie i zgodnie z metodologią SMART, z zastrzeżeniem wskaźnika oddziaływania *Średni wzrost dochodu 6 gmin z obszaru LGD na 1 mieszkańca* który obejmuje zbyt dużo zmiennych utrudniających jego pomiar. Brak jest danych referencyjnych za jaki okres ustalono wartość bazową. Z kolei – wskaźnik *liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym* podany jest jako „iloczyn”, podczas gdy zasadne byłoby podanie wskaźnika w %, co pozwoliłoby na dokonanie pomiaru stosunku osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym. W takiej formie wskaźnik jest prezentowany w analizach GUS Vademecum Samorządowca.

Realizacja celu 1. LSR Odnoszącego się do rozwoju przedsiębiorczości mierzona poziomem osiągniętych wskaźników jest wysoka. W kolejnym okresie programowania warto rozważyć modyfikację wskaźnika oddziaływania na *Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%]*, który mierzony jest przez GUS. Dane te będą dostępne i porównywalne na poziomie gmin i powiatów przez co o wiele łatwiejsze do monitorowania i oceny przez biuro LGD.

Podobnie do celu 1, poziom realizacji celu 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD jest bardzo wysoki. Wartości docelowe wskaźników oddziaływania zostały przekroczone znacznie w stosunku do szacowanej wartości. Poziom kapitału społecznego na obszarze gmin obszaru LSR znacznie wzrósł na w stosunku do roku bazowego. Najlepiej o tym świadczy wskaźnik liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Realizacja celu 3 LSR odnoszącego się do wzrostu atrakcyjności obszaru LSR dla mieszkańców i turystów jest podobnie wysoka jak realizacja pozostałych celów LSR. Świadczy o tym, w szczególności wysoki poziom realizacji wskaźnika oddziaływania *Średni wzrost dochodu 6 gmin z obszaru LGD na 1 mieszkańca*, na poziomie 174% (na podstawie danych GUS Vademecum Samorządowca 2021). Niezależnie od tego, że na realizację wskaźnika wpływa bardzo dużo uwarunkowań społeczno-gospodarczych analiza jakościowa i badania terenowe pokazały, że udział projektów realizowanych ze środków LGD był odczuwalny w zakresie projektów infrastrukturalnych skierowanych do lokalnej społeczności obszaru LSR.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Rekomendacja: W kolejnym okresie programowania rekomenduje się zmianę wskaźnika oddziaływania dla celu odnoszącego się do wzrostu atrakcyjności obszaru dla mieszkańców i turystów na dostępny w GUS Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca [zł] oraz Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%]. Modyfikacja pozwoli na „zaciąganie” informacji o stanie realizacji wskaźnika bezpośrednio z danych udostępnianych przez GUS w przystępnej formule „Vademecum Samorządowca”.

Podrozdział 5.2. Ocena wpływu LSR na kapitał społeczny

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne? W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

LGD w sposób szczególny angażowała się w rozwój kapitału społecznego na obszarze LSR. Dzięki realizacji projektów LSR zorganizowano szereg warsztatów z zakresu podnoszenia aktywności społeczno – zawodowej mieszkańców, w tym zaliczonych do grup defaworyzowanych. Badanie pokazało, że już na etapie pracy nad LSR zaobserwowano aktywność społeczną i wysoki stopień zaangażowania w pracę nad lokalną strategią skutkujące pozytywnie na rozwój kapitału społecznego. Badanie ankietowe prowadzone na grupie mieszkańców obszaru LSR (86% badanych, n=103) pokazało wysoki poziom kapitału społecznego mieszkańców. Ogromna większość badanych wskazała, że osobiście korzystało z projektów finansowanych ze środków unijnych takich jak szkolenia, spotkania, festyny. W ocenie 84,4% uczestników badania ankietowego (n=103) ww. wydarzenia cieszą się zainteresowaniem mieszkańców. Wysoki odsetek osób uczestniczących w projektach skierowanych do mieszkańców utrzymał się nawet pomimo pandemii COVID-19.

Należy podkreślić wysoką aktywność LGD w zakresie działań animacyjnych i sieciujących. Na przestrzeni całego okresu wdrażania LSR biuro LGD w ramach finansowania ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich przeprowadziło 87 spotkań lub wydarzeń adresowanych do mieszkańców obszaru LSR, zorganizowało 14 konferencji, 31 wydarzeń artystyczno-promocyjnych (koncertów, festiwali). Dodatkowo uczestniczyło w charakterze wystawcy ze stoiskiem wystawienniczym na 31 wydarzeniach na terenie całego kraju i za granicą (prezentując się na wydarzenia m.in. we Francji, w Niemczech – czy reprezentując województwo mazowieckie na dożynkach prezydenckich czy wojewódzkich.

Działania te zostały uzupełnione o liczne spotkania aktywizujące organizowane w ramach projektów finansowanych ze środków zewnętrznych, które pozwoliły w okresie lat 2016-2021 na przeprowadzenie ponad 500 spotkań i szkoleń adresowanych do seniorów, do przedstawicieli organizacji pozarządowych, do młodzieży i pozostałego sektora mieszkańców, dla których dedykowane zostały różne projekty.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Wśród istotnych działań związanych z realizacją nowatorskich inicjatyw jest organizowana od 2019 roku pierwsza na terenie południa województwa mazowieckiego – Gala Organizacji Pozarządowych, podczas której nagradzane są najaktywniejsze organizacje pozarządowe, lokalni liderzy czy najciekawsze inicjatywy z terenu w/w obszaru. Warto wspomnieć, że LGD od 2016 roku realizuje projekty pn. „Aktywni Menadżerowie NGO” – mające na celu realizację działań na rzecz aktywizacji, integracji i rozwoju mazowieckich organizacji pozarządowych – poprzez podnoszenie kompetencji przedstawicieli NGO’s, kół gospodyń wiejskich, lokalnych liderów. Oferuje się im specjalistyczne szkolenia, warsztaty, doradztwo mapy pomysłów i dobrych praktyk – a także wsparcie na start-up-y na inicjatywy lokalne, polegające na dofinansowaniu najciekawszych działań zgłaszanych przez organizacje. Środki finansowe na te projekty, których od 2016 r. zrealizowano 6 – pochodziły z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich oraz ze środków z budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego. LGD równie aktywnie stara się wspierać przedstawicieli grup de faworyzowanych, pozyskując środki zewnętrzne z Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej oraz z Rządowego Programu Aktywizacji Społecznej Osób Starszych.

Ze środków zewnętrznych w samym tylko 2021 roku LGD zorganizowało 6 konkursów skierowanych do mieszkańców obszaru LSR, m.in. Konkurs na inicjatywę ekologiczną, Konkurs na najlepsze miody z Twojej zagrody, Konkurs Aktywne NGO, Konkurs na najlepsze dania z papryką oraz Konkurs na najlepsze dania i potrawy lokalne; w tym roku zorganizowano również 7 warsztatów kulinarnych.

LGD aktywnie wspierała organizacje pozarządowe udzielając pomocy w formie grantów skierowanych do organizacji pozarządowych¹³. W ocenie przebadanych członków LGD projekty grantowe to taki ewenement RLKS dotychczas przez LGD nie stosowany – specyficzna forma wsparcia dla podmiotów, które nie mogą skorzystać z funduszy w ramach innych działań np.: ze względu na niewielką kwotę pomocy, a ich operacje realizują cele i wskaźniki LSR niemożliwe do osiągnięcia innymi metodami. O wsparcie między innymi mogły się ubiegać grupy nieformalne np.: oddziały czy koła stowarzyszeń. Były to projekty będące formą wsparcia działań na małą skalę, służącą aktywizacji lokalnych środowisk. Projekty grantowe były realizowane przez LGD od 2020 roku. Do końca 2021 r. udzielono 62 grantów o wartości finansowej od 5 tys. zł do 40 tys. zł. Należy wyraźnie wskazać, że realizacja projektów grantowych przez LGD nie była powszechną formą wydatkowania środków LSR. LGD zrealizowało najwięcej projektów grantowych spośród lokalnych grup działania na południowym Mazowszu.

LGD efektywnie wykorzystywała środki własne na działania animujące społeczność lokalną organizacją również szkolenia e-learningowe oferujące kursy: Podstawy ECDL oraz Podstawy

¹³ Projekt grantowy jest operacją, której beneficjent będący LGD udziela innym podmiotom wybranym przez LGD, zwanym dalej „grantobiorcami”, grantów będących środkami finansowymi programu powierzonymi przez LGD grantobiorcom na realizację zadań służących osiągnięciu celu tej operacji.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie prowadzenia działalności gospodarczej – ABC Młodego przedsiębiorcy oraz organizując szkolenia stacjonarne: E-senior – kurs komputerowy dla osób w wieku 50+ , Księgowość w firmie i organizacjach pozarządowych. Szkolenia te uzupełniono również moduły związane z wdrażaniem LSR przygotowują szkolenia w zakresie prawidłowej realizacji projektów grantowych, sposobu opracowania dokumentacji w zakresie naboru z podejmowania działalności gospodarczej i rozwoju istniejących przedsiębiorstw. Całość szkoleń uzupełnia oferta dodatkowych 12 modułów szkoleń z zakresu kultury, dziedzictwa historycznego oraz z zakresu wsparcia dla organizacji pozarządowych. Wszystkie szkolenia są dostępne na platformie www.elearning-szkolenia.eu. LGD organizowało również konkurs Biznes Junior i organizacja wyjazdów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży, Laury Przedsiębiorczości – Efektywny Młody Przedsiębiorca. Prowadzone było doradztwo zawodowe i animacja na potrzeby wdrożenia poddziałania 19.2.

Warto wspomnieć dużą aktywność LGD w zakresie realizacji projektów na rzecz ekologii i ochrony środowiska, który jest kolejnym ważnym obszarem działalności LGD. Z jednej strony w licznych projektach realizowanych ze środków zewnętrznym LGD propagowało rolnictwo ekologiczne oraz upowszechnianie roli pszczół w środowisku naturalnym. Inne inicjatywy polegają na opracowaniu i prowadzeniu akcji promocyjno-informacyjno-edukacyjnych w zakresie ochrony powietrza oraz ochrony środowiska przed hałasem, czy też działania w zakresie gospodarki odpadami ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z wdrażaniem gospodarki o obiegu zamkniętym.

Ostatnim ważnym odnotowania kierunkiem realizacji projektów zewnętrznych jest obszar związany z dziedzictwem kulturalnym i kulinarnym obszaru. Oprócz organizacji licznych wydarzeń artystycznych, LGD „Razem dla Radomki” wydaje publikacje i wydawnictwa muzyczne, nagrywa teledyski dla wykonawców muzyki ludowej. Opracowuje filmy promujące kulturę i dawno zapomniane obrzędy. Przeprowadza działania animujące, warsztaty plastyczne, warsztaty związane z animacją kultury i wykorzystywaniem nowych mediów. Stowarzyszenie dążąc do budowy silnej marki produktów – utworzyło Szlak Doliny Radomki – siecujący firmy, podmioty i producentów zdrowej i lokalnej żywności. Dodatkowo promuje działania związane z ideą popularyzacji Sieci Dziedzictwa Kulinarne Mazowsza. Propagowanie dziedzictwa kulinarnego oferowanie mieszkańcom i turystom wyjątkowej regionalnej żywności –poprzez nagrywanie filmów, udział w branżowych targach, wydawnictwo publikacji i realizacje kampanii promocyjnych dla producentów. W tym zakresie aktywnie pozyskiwane są środki z konkursów Urzędu Marszałkowskiego Woj. Mazowieckiego, z Narodowego Centrum Kultury oraz z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Badania ankietowe z mieszkańcami obszaru LSR (n=103), pokazały że w głównej mierze (40% wskazań) w przypadku pozyskania dodatkowych środków pomocowych należy je skierować na projekty z zakresu aktywności społecznej mieszkańców (zaangażowania w sprawy



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie lokalne). Proces realizacji projektów grantowych pozwolił na wykształcenie grupy lokalnych liderów wiejskich organizacji z terenu LSR.

Rekomendacja: LGD realizowała projekty grantowe udzielając dotacji w kwocie od 5 tys. zł do 40 tys. zł. Udzielając 62 grantów LGD jest lokalną grupą działania, która jest liderem wsparcia w tej formie lokalnej społeczności na terenie południa Mazowsza i jest jednym z liderów w województwie mazowieckim.

Wydatkowanie środków na projekty konkursowe w postaci grantów wydawać się może żmudnym procesem, lecz doświadczenia badanego LGD pokazują skuteczność tej metody wsparcia szczególnie dla najmniejszych organizacji działających na terenach wiejskich. Realizacji projektów grantowych towarzyszyło szkolenie i podnoszenie wiedzy lokalnych liderów. Celem działań szkoleniowych była nauka pozyskiwania i rozliczania dotacji ze środków zewnętrznych.

Rekomenduje się kontynuację realizacji projektów grantowych w ramach LSR w nowym okresie programowania 2023–2027. Przy grantach w wysokości od 5 do 15 tys. zł ważna będzie organizacja szkoleń dla Grantobiorców pomagających im w rozliczeniu pozyskanych dotacji. Granty nie powinny być kierowane do Grantobiorców zaliczanych do Jednostek Sektora Finansów Publicznych, ani przeznaczone na realizację projektów infrastrukturalnych, gdyż te są trudniejsze do rozliczenia niż projekty typowo „miękkie”. Z uwagi na konieczność realizacji zapisów polityk unijnych związanych z tzw. europejskim zielonym ładem¹⁴ w okresie programowania 2023–2027 jednym z kierunków projektów grantowych mogą być działania edukacyjne i aktywizacyjne w obszarze wyzwań klimatycznych i środowiskowych.

Podrozdział 5.3. Ocena wpływu LSR na przedsiębiorczość

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości? Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

Realizacja LSR przyczyniła się w znacznym stopniu do rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR. Analiza danych sprawozdawczych pokazała, że w ramach przedsięwzięcia Utworzenie nowego podmiotu gospodarczego w tym dla osób 50+, utworzono 41 miejsc pracy. 4 osoby to długotrwale bezrobotni, a 6 osób było w wieku 50+. Z kolej – w zakresie przedsięwzięcia Rozwój podmiotu gospodarczego utworzono 61 nowych miejsc pracy; 11 osób było w wieku

¹⁴ Europejski zielony ład to pakiet inicjatyw politycznych, którego celem jest skierowanie UE na drogę transformacji ekologicznej a ostatecznie – osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r. Wspiera przekształcenie UE w sprawiedliwe i dostatnie społeczeństwo o nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarce.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

50+. W ramach wsparcia oferowanego dla rozwoju istniejących firm ze środków LSR utrzymano 113,43 miejsc pracy.

Efekt wsparcia przedsiębiorczości dzięki projektom LGD jest tym większy, że realizowany na terenie powiatu przysuskiego i radomskiego, które są jedynymi z mniej zamożnych terenów woj. mazowieckiego. Rezultaty działania LGD były widoczne szczególnie w powiecie przysuskim, gdzie notowano wyższy stopień bezrobocia niż w powiecie radomskimi.

Warto wskazać, że bezrobocie rejestrowane w powiecie przysuskim, na terenie którego znajdują się dwie gminy członkowskie LGD wynosiło w 2020 roku 17,1%, podobnie na terenie powiatu radomskiego 17,6%. Natomiast już od 2021 roku stopa bezrobocia malała do 15,3% na terenie powiatu przysuskiego i do 10,5% na terenie powiatu radomskiego. Pomimo pozytywnego trendu spadkowego był to i tak wyższy poziom bezrobocia niż notowany w skali woj. mazowieckiego, gdzie na koniec 2021 r. odnotowano 4,6% stopy bezrobocia. Zgodnie z dostępnymi danymi GUS za 2020 rok, przeciętne miesięczne wynagrodzenie w pow. przysuskim – na terenie którego zlokalizowane są dwie gminy członkowskie - wynosiło również znacznie mniej 4654 zł, niż średnio w woj. maz. 6582 zł i w kraju 5523 zł. Z kolei – w powiecie radomskim, na terenie którego zlokalizowane są cztery gminy członkowskie LGD - w 2020 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło 4 362,35 zł, co odpowiada 79,00% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce¹⁵.

Badania ankietowe mieszkańców obszaru LSR (n=103) pokazały ograniczone zainteresowanie działaniami ułatwiającymi założenie i prowadzenia działalności gospodarczej (jedynie 10% wskazań). Taki wynik badań społecznych mógłby wskazywać na potrzebę zwiększenia kwoty wsparcia oferowanej w ramach premii na podejmowanie działalności – jednakże wyniki te nie powinny być przesądzające dla LGD. Nie rekomenduje się zatem zwiększania kwoty premii z obecnych 50 tys. zł (poziom wsparcia oferowany obecnie przez LGD Razem dla Radomki) do dopuszczalnego przepisami limitu 100 tys. zł premii, ponieważ nabory wniosków na premię cieszyły się dużym zainteresowaniem. Na jedno miejsce dofinansowania na premie przypadały średnio 2 złożone wnioski Wnioskodawców, co pokazuje że nawet przy tym bazowym poziomie premii wsparcie to cieszyło się dużym zainteresowaniem „młodych” przedsiębiorców.

Rekomendacja: W celu uniknięcia poprawek i aneksów, spowodowanych nie tylko zmianą założonego terminu realizacji projektu w operacjach na podejmowanie działalności gospodarczej, rekomenduje się zapewnienie szczególnego monitoringu projektów dotyczących wsparcia przedsiębiorczości w postaci premii na podejmowanie działalności gospodarczej.

¹⁵ Należy wskazać, że dane GUS Vademecum Samorządowca udostępniane są w blisko 1,5 rocznym opóźnieniem, tak więc dostępne dane obecnie to dane za 2020 rok



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Podrozdział 5.4. Ocena wpływu LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego? W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Analiza danych sprawozdawczych pokazała, że poprzez udzielane dotacje LGD przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego. Na podstawie danych monitoringowych LGD można wskazać, że dzięki środkom LGD skierowanych na rozwój infrastruktury publicznej powstało 19 obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej i 7 infrastruktury kulturowej. Poza projektami infrastrukturalnymi środki LGD przeznaczone były na premię dla osób zakładających swoje firmy bazujące na wykorzystaniu zasobów turystycznych i kulturalnych obszaru LSR. Niezależnie od wsparcia w ramach projektów konkursowych LGD zapewniało wsparcie realizacji projektów o tematyce turystycznej i kulturalnej w ramach środków na współpracę organizując różnego rodzaju wyjazdy szkoleniowe w ramach projektu współpracy pn. "Południowe Mazowsze – Marką Turystyczną",

W ramach kryteriów odnoszących się do naborów skierowanych do przedsiębiorców stosowano kryterium strategiczne „Projekt zakłada zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska lub klimatu”, odnoszącego się również do zachowania potencjału kulturowego (zasobów środowiskowych). Natomiast w konkursach na projekty infrastrukturalne stosowano kryterium lokalne „operacja przyczynia się do zachowania dziedzictwa historycznego i/lub przyrodniczego”, co zapewniło skuteczną preferencję projektów uwzględniających ten aspekt inwestycji lokalnej.

Rekomendacja: Badania terenowe wskazały na efektywność pomocy udzielonej na budowę lub przebudowę ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej i kulturowej. Badania internetowe z mieszkańcami obszaru LSR (n=103), pokazały, że pożądanym kierunkiem wsparcia w przypadku pozyskania dodatkowych środków pomocowych nie powinny być głównie projekty infrastrukturalne, lecz – oprócz projektów aktywności społecznej - projekty promocji obszaru, dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych, turystyki. W kolejnym okresie programowania 2023-2027 szczególną uwagę należy zatem dołożyć identyfikując i wspierając projekty stymulujące rozwój gospodarczy i innowacyjność miejscowości z wykorzystaniem potencjału społecznego, ekonomicznego, kulturowego i środowiskowego.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Podrozdział 5.5. Ocena wpływu LSR na grupy defaworyzowane

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup? Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego? Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Badanie pokazało, że LGD skutecznie wpływało swoimi działaniami na pomoc dla osób zaliczonych do grupy defaworyzowanej. Analiza diagnozy społeczno-gospodarczej dokonana w 2014 roku w okresie tworzenia LSR na okres programowania 2014-2020 pozwoliła na wskazanie, że w przypadku aż czterech gmin należących do LGD wskaźnik udziału osób w wieku 50+ w stosunku do liczby osób bezrobotnych w tej gminie przekracza 20%. Tym samym osoby bezrobotne w wieku 50+ należało uznać za szczególną grupę defaworyzowaną wymagającą wielokierunkowego wsparcia. W kontekście gmin należących do LGD osoby te stanowiły niemal 1/3 społeczeństwa.

Kolejną grupą defaworyzowaną były osoby długotrwale bezrobotne. W LSR wskazano dedykowany cel do mieszkańców zaliczonych do grupy defaworyzowanej na rynku pracy - Cel szczegółowy 2.1 Włączenie społeczne grup defaworyzowanych. Na koniec 2021 roku poziom realizacji wskaźnika liczba inicjatyw skierowanych do grup defaworyzowanych w ramach przedsięwzięcia 2.1.1 Inicjatywy lokalne na rzecz osób z grup defaworyzowanych wyniósł 100%. Zrealizowano 6 takich inicjatyw w łącznej kwocie 43 670,40 zł /10 917,60 euro. Z kolei – w celu szczegółowym 2.2 Aktywizacja i integracja społeczna zrealizowano jeden projekt współpracy skierowany do przedsiębiorców, lokalnych twórców, ale również do grup defaworyzowanych. LGD wspierało grupy defaworyzowane również w naborach na projekty grantowe.

Tymczasem, w projektach grantowych stosowano m.in. *kryterium Ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb grup defaworyzowanych określonych w LSR*. Kryterium pozwalało na preferowanie projektów skierowanych bezpośrednio do grup defaworyzowanych (bezpośredni odbiorcy/uczestnicy projektu) – osoby w wieku 50+.

Analiza danych sprawozdawczych pokazała, że w ramach naborów skierowanych na rozwój przedsiębiorczości (spośród 41 utworzonych nowych miejsc pracy) 4 osoby to długotrwale bezrobotni, a 6 osób jest w wieku 50+. W ramach procedury oceny i wyboru operacji LGD stosowało kryteria preferujące operacje skierowane do osób defaworyzowanych: *Kryterium strategiczne: Planowane zatrudnienie w ramach projektu dotyczy zatrudnienia osoby/osób w wieku 50+; kryterium strategiczne Samozatrudnienie dotyczy osoby, która w chwili złożenia wniosku ukończyła 50 rok życia lub jest osobą długotrwale bezrobotną.*

Grupy defaworyzowane wspierane były również przez LGD w projektach bezpośrednio przeznaczonych dla seniorów i finansowanych ze środków Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej, Funduszu Inicjatyw Obywatelskich oraz ze środków z budżetu Samorządu



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Województwa Mazowieckiego. Projekty te obejmowały szkolenia, seminaria i spotkania dedykowane tej grupie mieszkańców obszaru LSR.

Przykładem projektu finansowanego ze środków poza LSR skierowanego do osób z grupy defaworyzowanej była operacja „Zderzenia pokoleń. Seniorzy na rzecz aktywizacji kulturalnej i integracji Międzypokoleniowej”, który otrzymał w 2020 roku najwyższą ocenę wśród wszystkich zgłoszonych projektów do konkursu Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej. W ramach tego projektu utworzono 4 miejsca – nieformalne Seniorskie Uniwersytety Kultury, przeprowadzono cykl warsztatów pn. „Art. Szkoła Seniora” z zakresu animacji kultury, z zakresu rękodzieła. W ramach projektu przeprowadzony został także cykl warsztatów stacjonarnych w każdej z miejscowości z zakresu warsztatów kulinarnych. Opracowano także poradniki -fizjoterapeutyczny i z zakresu dietetyki dla seniora oraz publikacje Zrozumieć Jesień Życia. Praktyczny poradnik żywieniowy aktywnego seniora, konkurs Kulinarny –skierowany do seniorów (osób w wieku 55+) którzy przygotowują przepisy na dania kuchni tradycyjnej i lokalnej, w której zaprezentują potrawy charakteryzujące się niską zawartością kaloryczną, będące przykładem zdrowej żywności w codziennej diecie seniora. Odbył się również konkurs pt. „Sztukaterie”, czyli pomysły na seniorskie start-up-y, działania zaplanowane przez seniorów, ich inicjatywy, projekty - na które dofinansowania w kwocie do 1,3 tys. zł - przekazywało LGD w zakresie realizacji projektu. Opracowano również poradnik fitness dla seniora oraz poradnika z zakresu Zero Waste.

W latach 2016-2021 LGD pozyskało 42 dodatkowe projekty finansowane spoza środków LSR. Wykaz tych projektów znajduje się w podrozdziale 5.9. Ocena procesu wdrażania LSR.

Rekomendacja: W ramach FEM 2021-2027 planuje się dedykowane nabory dla LGD. Konkursy mają być ogłaszane dla LGD z terenu woj. mazowieckiego, które mogą zostać wykorzystane przez LGD do realizacji celów społecznych lokalnej strategii rozwoju. W kolejnym okresie programowania zasadne będzie kontynuowanie wsparcia grup defaworyzowanych na rynku pracy. Pomocą mogą być środki dostępne w programie regionalnym FEM 2021-2027. Pośród dostępnych zakresów wsparcia znajdują się te finansowane ze środków EFS+, jak i EFRR. Cel szczegółowy (CS) wskazany w FEM 2021-2027, w ramach którego planuje się wsparcie dla LGD to zarówno EFS+ 8 mln EUR, jak i EFRR 15 mln EUR. Łącznie zaplanowano zatem 23 mln EUR na wszystkie LGD z województwa mazowieckiego. Dedykowane środki FEM 2021-2027 obejmować będą poniższe cele i priorytety programu: Priorytet VII – Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu CS 4g (EFS+ - edukacja), Priorytet VIII – Fundusze Europejskie dla aktywnej integracji oraz rozwoju usług społecznych i zdrowotnych na Mazowszu CS 4h (EFS+ – włączenie społeczne), CS 4k (EFS+ – włączenie społeczne), CS 4l (EFS+ – włączenie społeczne), Priorytet V – Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu CS 4vi (EFRR- kultura i turystyka). Szczególnie środki przeznaczone na realizację celów społecznych mogą stanowić uzupełnienie dotychczasowego strumienia



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

finansowego dostępnego w LSR. Nie wszystkie jednak LGD będą zainteresowane wsparciem z dotacją w wysokości 65% w obszarze strefy Mazowsza Stołecznego i 85% w pozostałej strefie Mazowsza Regionalnego. Zakładając, że nie więcej niż 30% LGD skorzysta z możliwości ubiegania się o dodatkowe środki konkursowe do pozyskania w ramach LGD będzie ok. 2,3 mln EUR, co przy kursie realnym 4,6 zł/EUR wynosić będzie co najmniej 10 mln zł dodatkowych środków poza środkami PS WPR na lata 2023-2027.

Podrozdział 5.6. Ocena wpływu LSR na innowacyjność

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne? Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

Innowacyjność LSR polega nie na narzucaniu innowacyjnych rozwiązań, ale na tworzeniu warunków do wyzwania i ukierunkowywania innowacyjności beneficjentów. Innowacyjność jest jedną z siedmiu podstawowych cech podejścia LEADER. Celem preferencji projektów innowacyjnych LGD stosowało kryterium strategiczne 1. Innowacyjność projektu. Kryterium innowacyjności stosowane w LGD miało charakter kryterium strategicznego; preferowano wprowadzenie nowego produktu, usługi, modelu organizacji nie stosowanych na obszarze działania LGD Razem dla Radomki. Kryterium było odpowiedzią na zdiagnozowany problem, jakim była niestabilna sytuacja na rynku pracy i mono-branżowością sektora MMŚP (głównie prosta działalność usługowa i handlowa) przy małej liczbie działalności produkcyjnej. Ocena kryterium dokonywana była w oparciu o informacje przedstawione w dokumentacji konkursowej popartej dokonaniem szczegółowej analizy opisu innowacyjności operacji oraz uzasadnionej dodatkowymi dokumentami poświadczającymi jej innowacyjny charakter.

Spośród 284 złożonych wniosków do LGD ocenionych jako zgodne z LSR, 33 zostało ocenionych jako innowacyjne. Oznacza to, że 11% złożonych do LGD wniosków uznanych zostało przez Radę LGD za projekty innowacyjne. W ocenie uczestniczących w badaniu ankietowym członków LGD kryterium to było raczej trudne do spełniania, szczególnie dla wnioskodawców premii na podjęcie działalności gospodarczej. W przypadku podejmowania działalności gospodarczej można przyjąć, że każda operacja stanowi innowację z punktu widzenia wnioskodawcy, gdyż zawiera działania nie podejmowane przedtem przez niego. W związku z tym nie jest konieczne dokumentowanie innowacyjności urządzeń lub procesów dla uznania innowacyjności dla wnioskodawcy. Z kolei – w przypadku rozwijania działalności minimalnym wymogiem uznania operacji za innowacyjną wskazywano na innowacyjne cechy nowych urządzeń, procesów, produktów lub usług. Pomimo tego, że ocena kryterium innowacyjności mogła powodować trudności kryterium to można uznać za pozwalające



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie skutecznie realizować cele LSR szczególnie w zakresie projektów skierowanych do przedsiębiorców.

Rekomendacja: Rozważenia wymaga pokazywanie oddzielnie projektów innowacyjnych w zakresie podejmowania działalności gospodarczej jak i rozwijania istniejących firm. Takie podejście pozwoli szczególnie młodym przedsiębiorcom podjąć wyzwanie realizacji projektu innowacyjnego. Warto zastanowić się na promowaniu skali innowacyjności przyznając 6 pkt za innowacyjność kreatywną, 3 pkt za innowacyjność imitującą, 0 pkt za brak innowacyjności.

Podrozdział 5.7. Ocena realizacji projektów współpracy

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy? Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

LGD zaplanowało na realizację projektów współpracy 19.3 kwotę 800 tys. zł wydatkowaną na realizację pięciu projektów. Nie zidentyfikowano problemów na etapie wdrożenia projektu współpracy. Na szczególną uwagę zasługuje projekt współpracy Multimedialne Centrum Edukacji Lokalnej MultiCEL. Projekt ten to międzynarodowy projekt współpracy realizowany przez partnerów z Polski oraz ze Słowacji. Zrealizowano projekt współpracy międzynarodowej: LGD Puszcza Kozienicka, LGD Korona Północnego Krakowa, Nowa Alternativa ze Słowacji oraz LGD Dziedzictwo i Rozwój – wartość budżetu dla LGD „Razem dla Radomki” w ramach projektu „Multicel” wyniosła blisko 90 tys. zł.

Projektem którego realizacja rozpoczęła się w 2021 roku była operacja pn. Południowe Mazowsze – Marką Turystyczną, na który uzyskano 200 tys. zł dofinansowania ze środków unijnych. Projekt ten skierowany jest do społeczności lokalnej. Partnerami projektu są lokalne grupy działania z woj. mazowieckiego LGD Puszcza Kozienicka oraz LGD Dziedzictwo i Rozwój. Celem realizowanej inicjatywy była promocja obszaru południowej części Województwa Mazowieckiego, podniesienie atrakcyjności turystycznej obszarów gmin LGD poprzez wykorzystanie ich walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych. Promowano walory turystyczne i kulturalne naszych gmin, budowano i promowano markę tego obszaru w oparciu o lokalne zasoby.

Z uwagi na dobre doświadczenia i praktyki realizacji projektów współpracy przez LGD „Razem dla Radomki” w okresie 2016-2022 i wydłużony okres wdrożenia PROW 2014-2020 do II kwartału 2024 roku rozważenia wymagała możliwość zwiększenia kwoty środków przeznaczonych na projekty współpracy LGD. Kwota zaplanowanych projektów współpracy do końca 2021 roku wynosiła 800 tys. zł i stanowiła jedynie 6,5% podczas gdy LGD może przeznaczyć do 10% środków stanowiących równowartość środków przeznaczonych na



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie działania konkursowe LSR w ramach poddziałania 19.2 PROW (12,3 mln zł). W 2022 r. dokonano kolejnej aktualizacji LSR i podwyższono budżet projektów współpracy do maksymalnego limitu dostępnych środków.

Rekomendacja: W kolejnym okresie programowania WPR na lata 2023-2027 nie przewiduje się wydzielonego działania na projekty współpracy, tak jak to miało miejsce w perspektywie 2014-2020. Projekty te wydają się być użyteczną i skuteczną formą działań skierowanych do lokalnej społeczności za pośrednictwem LGD. Rekomenduje się ujęcie takiej formy współpracy z innymi LGD w nowej LSR, jako działanie realizowane w ramach kosztów bieżących i funkcjonowania, jeżeli regulamin naboru ogłoszony przez Samorząd Województwa przewidywać będzie możliwość wyodrębnienia takiej formy projektów LGD w lokalnej strategii rozwoju.

Podrozdział 5.8. Ocena funkcjonowania LGD

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR? Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)? Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?

Analiza desk research, badania terenowe oraz wywiady ankietowe prowadzone w ramach badania ewaluacyjnego pokazały generalnie bardzo dobrą ocenę działalności LGD. Ocena taka jest dominująca, zarówno pośród członków stowarzyszenia, jak i pośród mieszkańców obszaru LSR, którzy niemal jednogłośnie pozytywnie ocenili dotychczasową działalność LGD, 44% z badanych uczestniczyło bowiem w różnego rodzaju wydarzeniach organizowanych przez LGD. O skali działań LGD świadczyć może, że tylko w 2021 roku wydanych zostało 7 publikacji i wydawnictw oraz 8 filmów oraz opracowano i opublikowano 5 biuletynów informacyjnych. Łącznie w okresie ostatnich 5 lat LGD wydało 41 biuletynów i 16 publikacji. LGD prowadziło sześć stron internetowych: www.razemdlaradomki.pl, www.wdolinieradomki.pl, www.innowacyjnaradomka.pl, www.mazowieckasieclgd.eu, www.elearning-szkolenia.eu. LGD prowadziło również dwa portale w social mediach na Facebook-u. Jeden z nich to portal główny <https://www.facebook.com/LGD.RazemDlaRadomki/> na którym zamieszczane są bieżące informacje związane z wdrażaniem LSR, oraz drugi związany z promocją produktu tradycyjnego Papryki Przytyckiej - <https://www.facebook.com/PaprykaPrzytycka/>. Obydwa portale na bieżąco "śledzi" około 1100 osób. LGD prowadziło również serwis filmowy na portalu Youtube.com pod adresem: www.youtube.com/user/RazemDlaRadomki, na którym udostępnione filmy wyświetlone zostały ponad 519 tys. razy. Corocznie sukcesywnie LGD publikowało w mediach regionalnych i lokalnych artykuły prasowe oraz wywiady radiowe dotyczące najważniejszych i aktualnych działań prowadzonych przez stowarzyszenie. Strona LGD odwiedzona została od 2016 roku przeszło 20 milionów razy.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Biuro LGD zatrudniało trzech pracowników posiadających niezbędne wykształcenie i kwalifikacje do pracy w organizacji pozarządowej w obszarze pozyskiwania i rozliczania środków dotacyjnych oraz animacji i aktywizacji mieszkańców. Pracownicy biura LGD udzielali bezpłatnego doradztwa dla mieszkańców obszaru LGD w zakresie aplikowania o środki z budżetu LSR. Doradztwo świadczone było bezpośrednio w biurze LGD, telefonicznie, poprzez wiadomości email. Organizowano liczne szkolenia i spotkania informacyjne na terenie gmin obszaru LSR. Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa wyniosła na koniec 2021 roku 362 podmioty, z czego 312 były to osoby fizyczne, a 50 podmioty instytucjonalne i organizacje pozarządowe. Doradztwo zostało udzielone 1180 razy.

Stale podnoszono kwalifikacje i kompetencje pracowników LGD. Pracownicy Biura LGD uczestniczyli poza działaniami w ramach PROW 2016-2021 w 51 szkoleniach, warsztatach, spotkaniach stacjonarnych oraz w webinarach. Do końca 2021 roku zrealizowanych zostało 410 osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD

Zakres zadań biura LGD określono zarówno w Umowie ramowej, jak i w umowie dotyczącej poddziałania 19.4. Do podstawowych zadań pracowników należy osiągnięcie wskaźników monitorowania, udzielanie doradztwa na rzecz wnioskodawców i beneficjentów PROW, promocja i informacja oraz współpraca z Radą LGD na potrzeby oceny i wyboru operacji. Te ostatnie zadanie jest szczególnie istotne z punktu widzenia funkcjonowania LGD gdyż zakres tego zadania wynika wprost z przepisów rozporządzenia MRIRW odnoszącego się do poddziałania 19.2 i kart oceny operacji stosowanych do oceny warunków zgodności operacji z PROW. Należy wskazać, że obowiązkiem LGD jest w szczególności ocena efektywności ekonomicznej operacji, wskaźnika NPV i wskaźnika rentowności w zakresie operacji przedsiębiorców. Z kolei – dla operacji składanych w innych typach operacji tj. projekty infrastrukturalne czy promujące obszar LSR od pracowników biura LGD wymagać powinno się znajomości podstawowych przepisów branżowych tj. ustawy o RLKS, ustawy o wsparciu ze środków EFRROW, ustawy o polityce rozwoju i rozporządzenia wdrożeniowego, jak również licznych przepisów szczególnych tj. ustawa Prawo o stowarzyszeniach, Prawo budowlane, Prawo zamówień publicznych, Prawo przedsiębiorców i wiele innych. Znajomość tych przepisów jest niezbędna dla prawidłowej weryfikacji warunków zgodności operacji z PROW- wzór tej karty określił MRIRW w Wytycznej 7/1/2020.

Rekomendacja: Dla skuteczności funkcjonowania biura LGD jest zapewnienie kompetentnej kadry pracowników predysponowanych do wykonania zadań przewidzianych w przepisach prawa. Zasadne jest ograniczenie ryzyka migracji pracowników do innych pracodawców poprzez ciekawą ścieżkę rozwoju umiejętności i kompetencji pracowniczych oraz konkurencyjnego do oferowanego w samorządzie gminnym wynagrodzenia.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Rekomendacja: Niezależnie od konieczności rozwoju zawodowego pracowników nie powinno się wykluczać w pracy biura LGD korzystania ze specjalistycznej pomocy zewnętrznej. Dobrze zaplanowane wsparcie doradcze wydaje się niezbędne przy szczególnie trudnych sprawach i w okresie spiętrzenia zadań (nabory wniosków), czy zadań typowo predysponowanych do realizacji na zewnątrz organizacji tj. warsztaty specjalistyczne, badania ewaluacyjne. Zalecić można posiłkowanie się wsparciem eksperckim celem odciążenia pracowników biura wykonujących bieżące zadania wdrożeniowe LSR.

Badanie pokazało wysoką skuteczność prowadzonych działań informacyjno-promocyjnych LGD. W ocenie przytłaczającej większości uczestniczących w badaniu ankietowym mieszkańców obszaru LSR, n=103 (92%) świadczone przez pracowników Biura LGD doradztwo w zakresie pozyskiwania środków w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju tj. przygotowania wniosków o przyznanie pomocy/wniosków o płatność było wykonywane b. dobrze; jako najskuteczniejsze metody działań informacyjno-promocyjnych wskazano tradycyjne metody tj. spotkania informacyjne i wydawanie materiałów informacyjnych (publikacje, broszury, ulotki) (pow. 40% wskazań badanych). Dobrą ocenę prowadzonych działań informacyjno-promocyjnych potwierdzają również członkowie stowarzyszenia oceniając działania te jako dobrze zaplanowane i przygotowane w sposób przejrzysty.

Analiza dokumentów i wywiady IDI pokazały, że niewielki wpływ na realizację harmonogramu naborów miały wyniki pandemii wywołanej wirusem SARS-CoV-2. Na podstawie badania ankietowego z członkami stowarzyszenia n=22 aby informacje LGD docierały do jak największej grupy osób zainteresowanych pozyskaniem wsparcia ze środków LSR zasadne będzie wzmocnienie Kampanii w mediach społecznościowych (Facebook) (30% wskazań).

Z uwagi na zamknięcie z majem 2022 r. serwisu alexa.com dokonano analizy rozpoznawalności witryny internetowej LGD <http://razemdlaradomki.pl> za pomocą <https://audyt-seo.home.pl/>. Pozytywne wnioski: Tytuł strony istnieje i jest uzupełniony optymalnie (41-100 znaków), Brak barier indeksowania w meta robots, Brak barier indeksowania biorąc pod uwagę robots.txt, System Google SafeBrowsing nie wykrył zagrożeń związanych ze stroną. Strona ma wystarczającą ilość treści (ponad 1600 znaków). Wśród słów najczęściej używanych na stronie znajdują się te, które są istotne dla promocji Twojej witryny w Internecie: LGD, LSR. Strona dostosowana dla użytkowników smartfonów.

Na podstawie danych Google Analytics najwięcej wejść jest w okresie naborów. Drugi obszar aktywności jest w zakresie pozyskania dotacji na produkty lokalne i regionalne. Ciekawe wnioski dotyczą miejsc z których wchodzi osoby na stronę LGD, odnotowano wejścia z Niemiec i Wielkiej Brytanii.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Rekomendacja: Należy generalnie ocenić bardzo wysoko jakość informacji zamieszczanych w serwisach prowadzonych przez LGD. Traktując jedynie rekomendację jako możliwe działanie usprawniające odnoszące się do głównej witryny LGD <http://razemdlaradomki.pl> proponuje się stałą weryfikację jasności i przystępności publikowanych informacji za pomocą narzędzi internetowych typu <https://www.jasnopis.pl/>.

Zasadne będzie zwiększenie częstości używania słów w nagłówkach pozycjonujących tą konkretną LGD, inaczej przy dużej liczbie podobnych organizacji w kraju (blisko 300 LGD wybranych na terenie polski) informacje w sieci nie będą w skuteczny sposób pozycjonowane dla ostatniego odbiorcy. Strona ma bardzo zbliżony zasób z innymi domenami konkurującymi o tego samego klienta tj. radiatoradom.pl, ksow.pl, przysucha.pl, twojradom.pl, muzeum-radom.pl. Warto zapewnić odwołania z tych stron na stronę LGD celem zwiększenia ruchu na stronie stowarzyszenia. Strony gminne zamieszczają informacje przekazywane przez LGD. Na każdej stronie gmin zapewniono logo LGD tak aby odbiorcy mogli czerpać informację ze strony źródłowej. Na stronach internetowych gmin zamieszczane są na bieżąco informacje o działaniach LGD w zakładkach m.in. aktualności.

Podrozdział 5.9. Ocena procesu wdrażania LSR

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem? Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów? Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)? Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

W latach 2016-2021 LGD w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” PROW 2014-2020 przeprowadziło 26 naborów. Do LGD złożonych zostało łącznie 297 wniosków, z czego wniosków zgodnych z LSR-em było 284. W limicie dostępnych środków zmieściło się 173 wniosków.

Realizacja celów LSR pod względem finansowym pokazuje wysoki poziom osiągnięcia zakładanych celów LSR. Ogółem realizacja budżetu dla poddziałania 19.2 (projekty konkursowe i grantowe) – 99,40%, natomiast dla 19.3 (projekty współpracy) – 29,74%, należy pamiętać jednak, że okres kwalifikowalności wydatków z perspektywy finansowej PROW 2014-2020 i LEADER został wydłużony na skutek pandemii COVID-19 do końca trzeciego kwartału 2024 roku. Nie identyfikuje się zatem zagrożenia braku realizacji finansowej celów LSR. Warto również wskazać, że pozostałe projekty i stopień podniesienia wartości środków w zakresie projektów współpracy do 10% został dokonany w ramach aktualizacji LSR w 2022 roku. Realizacja rzeczowa LSR odbywała się również zgodnie z



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Planem; poziom realizacji wskaźników oddziaływania, rezultatu i produktu został szczegółowo zaprezentowany w Podrozdziale 5.1. Ocena wpływu na główne cele LSR.

Procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów, którzy nie zgłaszali wątpliwości do zasad oceny i wyboru operacji.

Pozytywna ocena w tym zakresie wynika głównie z licznych i skutecznych szkoleń prowadzonych przez LGD przed każdymi naborami konkursowymi. Jakość składanych projektów wybieranych we wszystkich obszarach tematycznych wpływająca na osiągnięcie wskaźników w zaplanowanym czasie była wysoka, głównie za sprawą kompetentnego i profesjonalnego doradztwa świadczonego przez pracowników biura LGD. Szczególnie wysoki poziom składanych wniosków odnotowano w obszarze ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, oraz inwestycji w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę kulturalną – gdzie wnioskodawcami są gminy. Dodatkowo warto wspomnieć, że LGD jako jedne z nielicznych stowarzyszeń w woj. mazowieckim prowadzi szczegółowe uzupełnienia kierowane do wnioskodawców na etapie oceny. Przez to dbała o to, aby wnioski trafiające do UM były, jak najbardziej kompletne i dzięki temu przyspieszony jest proces podpisania umów.

Analiza materiału badawczego pozwoliła na wskazanie, że zastosowane kryteria pozwoliły na skuteczny wybór i ocenę operacji LSR. Blisko 90% uczestniczących w badaniu ankietowym członków LGD ocenia dobrze lub bardzo dobrze przyjęte zasady i procedury funkcjonowania Rady LGD. Zidentyfikowano jedynie rekomendacje porządkujące system lokalnych kryteriów wyboru operacji LGD „Razem dla Radomki”.

Wywiady z pracownikami biura LGD i analiza własna pokazuje, że przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach. Nie zidentyfikowano problemów w działaniu systemu sprawozdawczości.

Rekomendacja: Mając na uwadze finalny okres wdrożenia LSR formułując kryteria na kolejny okres programowania na lata 2023-2027 zasadne będzie wyraźne wskazanie kryterium decydującego przy tej samej liczbie punktów; pod rozwagę należy uznać uzupełnienie opisu kryterium 1. Wnioskodawca konsultował wniosek z pracownikami Biura LGD poprzez wprowadzenie cezurę czasowej takich konsultacji wprowadzając datę graniczną poprzez odpowiedni zapis w procedurze.

W okresie realizacji LSR Stowarzyszenie aktywnie realizowało misję związaną z rozwojem społeczności lokalnej, podejmując kolejne wyzwania poprzez realizację nowych inicjatyw, które otrzymują dofinansowania w ramach konkursów ogłaszanych przez podmioty zewnętrzne, do których przygotowywano kolejne wnioski. Poniżej wykaz realizowanych projektów finansowanych ze środków zewnętrznych poza przyznanymi LGD środkami z LSR (PROW 2014-2020):



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

2017 W 2017 r. zrealizowano 5 projektów finansowanych ze środków zewnętrznych na kwotę 124,2 tys. zł:

- projekt „Akademia Skutecznych Menadżerów Społecznych”. Kwota dofinansowania 63,5 tys. zł
- projekt „Aktywne NGOs-y i skuteczni liderzy na rzecz rozwoju społeczności lokalnej”. Kwota dofinansowania 27,3 tys. zł
- projekt „Promowanie idei sieci Dziedzictwa Kulinarne na obszarze Południowego Mazowsza”. Kwota dofinansowania 7 tys. zł
- projekt „Budowa silnej marki produktów tradycyjnych i dziedzictwa kulinarnego Doliny Radomki”. Kwota dofinansowania 7 tys. zł
- projekt „Skuteczne NGO” . Kwota dofinansowania 19,3 tys. zł

2018 W 2018 r. zrealizowano 11 projektów finansowanych ze środków zewnętrznych na kwotę 215,4 tys. zł:

- projekt „I Kongres Szlaków Kulinarynych Sieci Dziedzictwa Kulturalnego Mazowsze”. Kwota dofinansowania 12,5 tys. zł
- projekt „Szlaki (nie) zapomniane”. Kwota dofinansowania 10 tys. zł
- projekt „Z wizytą na Wschodnim Mazowszu”. Kwota dofinansowania 12,5 tys. zł
- projekt „Produkty tradycyjne i lokalne Doliny Radomki – w Sieci”. Kwota dofinansowania 12,5 tys. zł
- projekt „Smaki z Doliny Radomki” Kwota dofinansowania 10 tys. zł
- projekt „Produkty lokalne i tradycyjne na Zakrzewskiej Ziemi” . Kwota dofinansowania 10,1 tys. zł
- projekt „Edukacja antysmogowa w Dolinie Radomki”. Kwota dofinansowania 22,4 tys. zł
- projekt „Skuteczni menadżerowie społeczni”. Kwota dofinansowania: 37,4 tys. zł
- projekt „Powitać, poświęcić, pożegnać”. Kwota dofinansowania 17,8 tys. zł
- projekt „Wiejscy Wirtuozi” . Kwota dofinansowania 18 tys. zł.
- projekt „Skuteczni Menadżerowie Społeczni”. Kwota dofinansowania 52 tys. zł.

2019 W 2019 r. zrealizowano 8 projektów finansowanych ze środków zewnętrznych na kwotę :

- projekt „Pszczoły i mód w dolinie Radomki”. Kwota dofinansowania 12,4 tys. zł.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

- projekt „Dookoła pszczół”. Kwota dofinansowania 8,1 tys. zł.
- projekt „Ochrona powietrza w Dolinie Radomki”. Kwota dofinansowania 24,2 tys. zł.
- projekt „Na szlaku kulinarnym Doliny Radomki”. Kwota dofinansowania 9,9 tys. zł
- projekt „Remix Poleń. Seniorzy i Młodzi na rzecz edukacji kulturowej i integracji”. Kwota dofinansowania 49,2 tys. zł.
- projekt „Akademia menadżerów NGO”. Kwota dofinansowania 28 tys. zł.
- projekt „Etno.Radomskie – Kultura Na Małych Podwórkach. Kwota dofinansowania 19,4 tys. zł.
- projekt „I Gala Organizacji pozarządowych i wolontariatu z terenu powiatu przysuskiego i radomskiego”. Kwota dofinansowania 20 tys. zł

2020

W 2020 r. zrealizowano 4 projekty finansowanych ze środków zewnętrznych na kwotę 105 tys. zł:

- projekt "Zderzenia pokoleń. Seniorzy na rzecz aktywizacji kulturalnej i integracji międzypokoleniowej". Kwota dofinansowania 45,6 tys. zł.
- projekt „Aktywni Animatorzy Społeczności Lokalnych”. Kwota dofinansowania 18,5 tys. zł
- projekt „Z wizytą u mistrzów - muzyków ziemi radomskiej. Etno. Kultura na małych podwórkach”. Kwota dofinansowania 14,9 tys. zł
- projekt „Liga Aktywnych Organizacji Pozarządowych”. Kwota dofinansowania 25,9 tys. zł.

2021

W 2021 r. zrealizowano 7 projektów finansowanych ze środków zewnętrznych na kwotę 150 tys. zł:

- projekt „Na Szlaku Kulinarnym Doliny Radomki”. Kwota dofinansowania 10 tys. zł
- projekt „Pamiętam jak.. Krótka opowieść o lokalnych smakach”. Kwota dofinansowania 9,9 tys. zł
- projekt „Rola pszczół w środowisku naturalnym”. Kwota dofinansowania 9,9 tys. zł
- projekt „Dbajmy o powietrze którym oddychamy”. Kwota dofinansowania 19,9 tys. zł
- projekt „Bądźmy eko w Dolinie Radomki”. Kwota dofinansowania 20 tys. zł



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

- projekt „Liderzy społeczności lokalnych” Kwota dofinansowania 43,3 tys. zł
- projekt „Działalność LGD „Razem dla Radomki” w zakresie aktywizacji i rozwoju obszarów wiejskich”. Kwota dofinansowania 40,5 tys. zł.

LGD uczestniczyła systematycznie również w ważnych dla społeczności lokalnej inicjatywnych tj. Dni Kolbergowie w Przysusze oraz Festiwal im. Tadeusza i Mariana Lipców w Wygnanowie, czy Spotkania z Folklorem im. Stanisława Stępnika w Wieniawie.

Warto byłoby wspomnieć, że LGD aktywnie działa na rzecz wsparcia i promocji lokalnych produktów i ich producentów, poprzez cykliczną organizację konkursów kulinarnych, stoisk degustacyjno-promocyjnych, tworzenie szlaków kulinarnych, sieciowanie, wpisy na listę produktów tradycyjnych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Działania te wdrażane są poprzez m.in. realizację projektów zewnętrznych. To samo dotyczy zaangażowania w projekty dotyczące ochrony środowiska i klimatu, jak i gospodarki odpadami.

Realizacja Planu Komunikacji poprzez kompleksowe i odpowiednio dobrane narzędzia, zakłada wykorzystanie różnorodnych i innowacyjnych środków pozwalających na dotarcie do jak najszerszego grona odbiorców, umożliwiając aktywne uczestnictwo społeczności lokalnej w działaniach podejmowanych wspólnie z LGD. W ramach badania dokonano analizy pierwotnie zakładanych kosztów działań promocyjnych, które zostały ujęte w tabeli nr LSR.

Tabela 5 Analiza kosztów aktywizacji zaplanowanych w ramach LSR 2016-2023

Wskaźniki	Nazwa wskaźnika	Wartość docelowa Do roku 2024.	Zaplanowana kwota do wydatkowania	Okres osiągnięcia wskaźnika	Poziom realizacji wskaźnika na 31.12.2021	Stan realizacji
Produktu	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	42	4 200,00	2016-2022	38	100%
	Liczba warsztatów z zakresu przygotowania/rozliczenia operacji	21	bezkosztowo	2016-2022	20	95,23%
	Liczba przeprowadzonych szkoleń e – learningowych (opracowanie/rozliczenie operacji + moduł doszkalający efektywni 50 +	8	bezkosztowo	2016-2022	9	112,50%
	Liczba opracowań dot. działań (nabory) LGD i obszaru LSR	17	104 600,00	2016-2023	17	100%
	Liczba organizowanych wydarzeń kulturalnych	34	58 350,00	2016-2022	31	91,18%
	Liczba przeprowadzonych konkursów	11	8 100,00	2016-2023	10	90,90%



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

	Liczba narzędzi internetowych służących do informowania i promowania LGD i obszaru LSR (strony internetowe, platformy internetowe)	8	13 200,00	2016-2023	8	100%
	Liczba wydarzeń ponadlokalnych promujących obszar, w których uczestniczą przedstawiciele LGD	14	12 600,00	2017-2022	14	100%
Rezultat	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych	420		2016-2022	642	152,86%
	Liczba osób uczestniczących w warsztatach z zakresu przygotowania/rozliczania operacji	210		2016-2022	384	182,875%
	Liczba osób uczestniczących w szkoleniach e – learningowych Dokumentacja zebrana w Biurze LGD(opracowanie/rozliczanie operacji +moduł doszkalający efektywni 50 +Liczba opracowań dot. działań (nabory) LGD i obszaru LSR	80		2016-2022	90	112,50%
	Liczba organizowanych wydarzeń kulturalnych	34		2016-2022	31	91,17%
	Liczba laureatów konkursów	35		2016-2023	97	277,14%
	Liczba odsłon narzędzi internetowych służących do informowania i promowania LGD i obszaru LSR(strony internetowe, platformy internetowe)	4 mln		2016-2022	14,6 mln	100%
	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach ponadlokalnych promujących obszar	140		2016-2023	130	92%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych biura LGD

Doświadczenia wdrożeniowe pokazują, że zróżnicowanie dotyczące potrzeb pomiędzy poszczególnymi gminami dotyczące infrastruktury publicznej, są zbyt małe aby w sposób widoczny można było na nie wpłynąć. Specyfiką obszaru LSR jest działanie, zarówno na terenie gmin znajdujących się w okolicach większych ośrodków miejskich tj. jak Zakrzew, czy Jedlińsk i Wolanów, lub Gmina i Miasto Przysucha, których rozwój dotyczący infrastruktury publicznej, czy stopnia aktywności społecznej jest na dużo większym poziomie, jak również na terenie gmin pozostających w oddaleniu od miasta; takimi gminami są Wieniawa, czy Przytyk. Badania ankietowe z mieszkańcami pokazały jednak, że projekty LSR mają



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie pozytywny wpływ na jakość życia na obszarze LSR 81% badanych (n=103) wskazało, że gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogą realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby (suma odpowiedzi Zdecydowanie tak i Raczej tak). Nie rekomenduje się zatem zmiany przyjętego systemu kryteriów w zakresie ich różnicowania pod względem gminy miejsca realizacji operacji.

Rekomendacja: Z uwagi na możliwość skorzystania ze środków FEM 2021-2027 przez LGD zasadne będzie wpisanie do LSR 2023-2027 projektów strategicznych zaplanowanych do finansowania z EFS+ i EFRR. Będzie to podstawa do ubiegania się przez LGD wraz z partnerami społecznymi (NGO's) i samorządowymi (gminy członkowskie) o dotacje konkursowe w naborach ogłaszanych przez IZ i IW FEM 2021-2027.

Podrozdział 5.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Niniejszy rozdział zawiera odpowiedź na pytania ewaluacyjne: Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie? Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia? Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Badanie pokazało, że działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi członkami stowarzyszeniami. Użytecznym narzędziem promocji lojalnych zasobów i partnerów były działania informacyjno-promocyjne. LGD prowadziło bogatą paletę działań społecznych i animujących w postaci wydawania różnorodnych wydawnictw i publikacji. LGD dodatkowo przygotowywała poradniki dla przedsiębiorców (premie i rozwój). Przygotowała również szereg szkoleń e-learningowych dla beneficjentów poszczególnych choperacji wspieranych przez LGD. Publikowano również tematyczne branżowe publikacje tj. Poradnik dla Wnioskodawców projektu grantowego LGD „Razem dla Radomki”, w którym przedstawiono podstawowe informacje związane z naborem wniosków prowadzonym w ramach projektu grantowego pt. „Start-up-y na inicjatywy lokalne”.

Projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR. Potwierdzają to szczególnie wyniki badania kwestionariuszowego mieszkańców. Mieszkańcy deklarują, że znają Program LEADER i deklarują dobrą znajomość LSR, w tym cele, przedsięwzięcia, a także kryteria wyboru. Wyniki badania ankietowe z mieszkańcami obszaru LSR (n=103) pokazują wpływ działań LGD na rozwój lokalnej społeczności. W pytaniach w badaniu kwestionariuszowym w większości wskazywali, że gmina w której zamieszkują jest dobrym miejscem do życia, w którym mogą realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby. Na uwagę zasługuje jednak wskazywane



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

problemy ważne dla mieszkańców, w tym zakresie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem i prowadzenie działań sprzyjających warunków dla przedsiębiorców i prowadzenia firm. Badanie pokazuje pozytywną ocenę warunków życia w gminie miejsca zamieszkania (78% wskazań „raczej tak” lub „tak”). Pośród badanych niemal nie było ankietowanych którzy deklarowaliby chęć zmiany miejsca zamieszkania – jedynie 12% zadeklarowało taką chęć wskazując jako powód Brak perspektyw zawodowych (50% wskazań).

Rekomendacja: Doświadczenia obecnej perspektywy finansowej i wdrażania LSR pokazują za zasadne realizowanie programów mających za zadanie wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, w tym systemu identyfikacji liderów społecznych i wspieranie ich rozwoju, podnoszenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych osób pracujących.

Rekomendacja: W nowej perspektywie finansowej należy wykorzystać potencjał obszaru LSR, który obejmuje Radomski Obszar Funkcjonalny (ROF) w związku z utworzeniem i realizacją instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) w okresie 2021-2027. Utworzenie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego ma na celu zwiększenie efektywności podejmowanych działań oraz realizację zintegrowanych projektów odpowiadających na potrzeby i problemy miast średnich tracących funkcje społeczni – gospodarcze oraz obszarów funkcjonalnie z nimi powiązanych. Dzięki dedykowaniu środków z FEM 2021-2027 na instrumenty terytorialne możliwe będzie zapewnienie synergii projektów finansowanych przez LGD ze środków EFRROW z tymi na skalę regionalną finansowanym ze środków regionalnych (EFRR i EFS+) na terenie ROF.

Szczególnie trwałym efektem prowadzonych działań animacyjnych i promocyjnych obszaru LSR jest promocja produktu tradycyjnego „Papryka Przytycka”. Projekt ten był komplementarny do licznych innych projektów realizowanych w ramach LSR odnoszących się do potencjału obszar. Papryka Przytycka” to również jeden z najbardziej rozpoznawalnych produktów z terenu subregionu radomskiego, który w gminie Przytyk uprawiany jest w ponad 200 gospodarstwach. Badania terenowe pokazały znajomość, że dzięki działaniom informacyjno-promocyjnym (np. dedykowana strona <https://paprykaprzytycka.eu/>) marka ta jest rozpoznawalna na obszarze działania LSR, a w 2011 r. uzyskała wpis na listę Produktów Tradycyjnych. LGD prowadzi również tematyczny serwis <http://wdolinieradomki.pl/> prezentującym walory Południowego Mazowsza.

Rekomendacja: Rekomenduje się kontynuację działań bazujących na projekcie „Papryka Przytycka”. Budując nową LSR 2023-2027 ważne będzie wyraźne wskazanie produktu lokalnego, jako potencjału obszaru, którego wykorzystanie powinno być preferowane w ramach lokalnych kryteriów wyboru operacji LSR. Zaleca się kontynuację współpracy i realizację projektów partnerskich w obszarze promocji „Papryki Przytyckiej” z partnerami



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

społecznymi również spoza obszaru LSR (Zrzeszeniem Producentów Papryki Rzeczpospolitej Polskiej z Potworowa).

Rozdział 6. Podsumowanie zawierające najważniejsze rekomendacje

Niniejszy rozdział zawiera podsumowanie najważniejszych rekomendacji wypracowanych w toku procesu badawczego

W ramach badania sformułowano poniżej rekomendacje:

- W kolejnym okresie programowania 2023-2027 rekomenduje się zmianę wskaźnika oddziaływania dla celu odnoszącego się do wzrostu atrakcyjności obszaru dla mieszkańców i turystów na dostępny w GUS Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca [zł] oraz Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%]. Wskaźniki strategiczne powinny być bezpośrednio dostępne do analiz z danych publikowanych przez GUS BDL (GUS Vademecum Samorządowca).
- Rekomenduje się kontynuację realizacji projektów grantowych w ramach LSR. Przy grantach w wysokości od 5 do 15 tys. zł ważna będzie jednak organizacja szkoleń dla Grantobiorców. Celem szkoleń powinna być pomoc w rozliczeniu pozyskanych grantów. Granty nie powinny być kierowane do Grantobiorców zaliczanych do JSFP, ani przeznaczone na realizację projektów infrastrukturalnych. Z uwagi na konieczność realizacji zapisów polityk unijnych związanych z tzw. europejskim zielonym ładem, w okresie programowania 2023-2027 jednym z kierunków projektów grantowym mogą być działania edukacyjne i aktywizacyjne w obszarze wyzwań klimatycznych i środowiskowych.
- Badania terenowe wskazały na efektywność pomocy udzielonej na budowę lub przebudowę ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej i kulturowej. W latach 2023-2027 zasadne będzie wykorzystanie efektów wsparcia z mijającego okresu programowania identyfikując i wspierając projekty infrastrukturalne, które dodatkowo pozwalają na stymulowanie rozwoju gospodarczego i innowacyjności miejscowości z wykorzystaniem potencjału społecznego, ekonomicznego, kulturowego i środowiskowego, a nie tylko odnoszą się do uzupełnienia braków w infrastrukturze gminnej.
- W ramach FEM 2021-2027 planuje się zmianę podejścia do wykorzystania środków regionalnych przez LGD i wprowadzenie mechanizmu dedykowanych naborów dla LGD na działania regionalne. Konkursy mają być ogłaszane dla LGD z terenu woj.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

mazowieckiego, które mogą zostać wykorzystane przez LGD do realizacji celów społecznych lokalnej strategii rozwoju. Rekomenduje się wprowadzenie do nowej LSR projektów strategicznych stowarzyszenia lub jego członków (partnerów) szczególnie gmin, które mogą być finansowane ze środków regionalnych dedykowanych dla LGD i finansowanych z EFS+ i EFRR.

- Dla skuteczności funkcjonowania biura LGD zasadne jest utrzymanie zatrudnienia kompetentnej kadry pracowników stowarzyszenia. Należy ograniczać ryzyko migracji pracowników szczególnie do JST poprzez ciekawą ścieżkę rozwoju umiejętności i kompetencji pracowniczych oraz konkurencyjny do oferowanego w samorządzie gminnym wynagrodzenia. Niezależnie od konieczności rozwoju zawodowego pracowników nie powinno się wykluczać w pracy biura LGD korzystania z pomocy zewnętrznej przy realizacji zadań typowo predysponowanych do realizacji przez ekspertów zewnętrznych (tj. warsztaty, szkolenia w wybranych obszarów tematycznych, doradztwo prawne, księgowość, ochrona danych osobowych, badania i ewaluacja).
- Należy generalnie ocenić bardzo wysoko jakość informacji zamieszczanych na serwisach prowadzonych przez LGD. Stowarzyszenie jest liderem w tym zakresie w woj. mazowieckim prowadząc sześć stron internetowych i dwa fanpage w mediach społecznościowych. LGD prowadzi również serwis filmowy na portalu Youtube.com. W ramach badania sformułowano mniej znaczące propozycje techniczne odnoszące się do optymalizacji prowadzenia witryn internetowych zarządzanych przez stowarzyszenie.
- Mając na uwadze finalny okres wdrożenia LSR formułując kryteria na lata 2023-2027 zasadne będzie rozważenie technicznych modyfikacji niektórych kryteriów stosowanych przy ocenie i wyborze operacji z obecnego okresu programowania.
- Rekomenduje się kontynuację działań promocyjnych podejmowanych na rzecz budowy wizerunku produktu lokalnego jakim jest „Papryka Przytycka”. Wsparcie projektów komplementarnych bazujących na wspólnym zasobie lokalnym pozwoli na osiągnięcie efektu synergii. Tworząc LSR 2023-2027 ważne będzie wyraźne wskazanie tego produktu lokalnego, jako potencjału obszaru do wykorzystania w działach pomocowych ze środków LSR, jak i w ramach pozyskanych funduszy zewnętrznych. Zaleca się kontynuację współpracy i realizację projektów partnerskich w obszarze promocji „Papryki Przytyckiej” z partnerami społecznymi również spoza obszaru LSR (np. Zrzeszenie Producentów Papryki Rzeczypospolitej Polskiej z Potworowa).
- Pomimo dostępnych różnych form wsparcia przedsiębiorczości ze środków LSR (premie na podejmowanie działalności, środki na rozwój istniejących firm) oraz środków poza LSR tj. dotacje z PUP, czy z programów unijnych POWER w



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

perspektywie 2023-2027 zasadne będzie realizowanie projektów LSR skierowanych na wyrównywanie szans rozwojowych i dywersyfikacja zatrudnienia poprzez działania dotyczące pobudzania przedsiębiorczość. Potrzeby w zakresie rozwoju przedsiębiorczości obszaru terenu powiatu radomskiego i przysuskiego pozostają wciąż aktualne w perspektywie 2023-2027.

- W nowej perspektywie finansowej należy przede wszystkim wykorzystać potencjał obszaru LSR, który obejmuje Radomski Obszar Funkcjonalny (ROF)¹⁶ i dedykowane na ten obszar środki regionalne. Ważnym krokiem współpracy będzie scharakteryzowanie i opracowanie konkretnych celów, działań i projektów, które zostaną ujęte w Strategii ZIT, które mogą być komplementarne do działań zaplanowanych w LSR 2023-2027. Nie są to jedynie środki, które będą dostępne dla LGD, lecz z uwagi na położenie stowarzyszenia w bliskości aglomeracji Radomskiej te środki powinny w sposób szczególny pozwolić na wypracowanie dedykowanych projektów dla mieszkańców tego obszaru funkcjonalnego. W latach 2016-2022 zrealizowało 43 projektów dotacyjnych finansowanych ze środków poza LSR, dobre doświadczenia z tego okresu powinny być kontynuowane.

¹⁶ Radomski Obszar Funkcjonalny obejmujący na 2022 rok miasto Radom, miasto Pionki, gminy miejsko-wiejskie Iłża, Jedlnia-Letnisko oraz Skaryszew, gminy wiejskie: Gózd, Jastrzębia, Jedlińsk, Kowala, Przytyk, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew.



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Spis ilustracji

Spis tabel

Tabela 1 Zakres oceny i pytania badawcze badania ewaluacyjnego ex-post LGD	10
Tabela 2 Budżet LSR wg stanu na koniec roku 2021	15
Tabela 3 Realizacja celów LSR pod względem finansowym wg. stanu na koniec roku 2021	16
Tabela 4 Realizacja wskaźników produktu i rezultatu dla celów i przedsięwzięć LSR wg. stanu na koniec roku 2021	20

Spis map

Mapa 1 Mapa obszaru LSR „Razem dla Radomki”	14
---	----



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Kwestionariusz ankiety skierowanej do mieszkańców obszaru LSR

Ankieta dla mieszkańców gmin członkowskich Lokalnej Grupy Działania "Razem dla Radomki"

Szanowni Państwo,

Zapraszamy Państwa – mieszkańców naszego regionu a zwłaszcza gmin, które są położone w obszarze działania **Lokalnej Grupy Działania "Razem dla Radomki"** do wyrażenia opinii na temat warunków życia w Państwa gminie.

Ankieta jest anonimowa, a jej wyniki posłużą wyłącznie temu, aby ocenić działania realizowane przez nasze stowarzyszenie w 2021 roku, wyciągnąć wnioski z badania i ewentualnie dostosować Lokalną Strategię Rozwoju do aktualnych potrzeb mieszkańców.

Wszelkich wyjaśnień udziela biuro LGD tel. (48) 38 58 996, tel. +48 572 361 068, tel. +48 782 455 429, e-mail: zarzad@razemdlaradomki.pl

W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”? (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

- Zdecydowanie tak Raczej Tak Trochę tak/trochę nie Raczej nie Zdecydowanie nie
 Nie mam zdania

W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnim roku warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”? (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

- Zdecydowanie tak Raczej Tak Trochę tak/trochę nie Raczej nie Zdecydowanie nie
 Nie mam zdania

Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem: (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

	Bardzo dobrze	Dobrze	Trochę dobrze/trochę źle	Źle	Bardzo źle	Nie mam zdania
Atrakcyjności turystycznej	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Promocji dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych i turystyki	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Infrastruktury i oferty kulturalnej	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Infrastruktury drogowej	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Tożsamości mieszkańców z regionem	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Działań na rzecz bezrobotnych	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Działań na rzecz osób przed 34 rokiem życia	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Działań na rzecz osób po 50 roku życia	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Działań na rzecz kobiet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Sprzyjających warunków dla przedsiębiorców i prowadzenia firmy	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń dotyczących ostatniego roku: (Prosimy o zaznaczenie „tak”, „nie” lub „nie wiem”)

	Tak	Nie	Nie wiem
Uczestniczę w wydarzeniach organizowanych przez gminę (kulturalnych, rekreacyjno-sportowych, obchodach świąt etc.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Biorę udział w przygotowywaniu gminnych wydarzeń (sam albo w ramach grupy, do której należę)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Należę do stowarzyszenia/organizacji pozarządowej (stowarzyszenie, fundacja)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Należę do nieformalnej grupy społecznej (koła gospodyń etc.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Mam możliwości, by wypowiadać się na temat ważnych zagadnień (dotyczących gminy i mojej miejscowości)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Jestem członkiem rady/komitetu (np. w szkole, klubie sportowym, przedsiębiorstwie)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Znam najważniejsze fakty historyczne dotyczące mojej miejscowości/gminy	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Potrafię wskazać najważniejsze atrakcje turystyczne w okolicy	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Na terenie mojej gminy mogę rozwijać się zawodowo	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
W mojej gminie powstaje wiele firm	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
W mojej gminie chętnie inwestują przedsiębiorcy	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Na terenie mojej gminy są sprzyjające warunki dla turystów i osób przyjezdnych	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie [nazwa]? (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

- Zdecydowanie tak Raczej tak Raczej nie Zdecydowanie nie Nie mam zdania

Czy rozważa Pan/i w najbliższym czasie zmianę miejsca zamieszkania?

- TAK
 NIE

Jeżeli rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania, to powodem jest....

- Trudny dostęp do edukacji Trudny dostęp do instytucji kultury Utrudniony dostęp do placówek opieki nad dziećmi Brak perspektyw zawodowych
 Powody osobiste/rodzinne
 Inna

Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych w ostatnim roku? (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

- Tak często
 Tak, czasem
 Trudno powiedzieć
 Nie



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się lub nie cieszą zainteresowaniem mieszkańców? (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

- Tak
 Ani tak, ani nie
 Nie

Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów finansowanych ze środków unijnych w ostatnim roku takich jak szkolenia, spotkania, festyny? (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

- Tak często
 Tak, czasem
 Trudno powiedzieć
 Nie

Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców? (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

- Tak
 Ani tak, ani nie
 Nie

Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności? (Prosimy o zaznaczenie „x” trzech najważniejszych)

- | | | | |
|--|---|--|--|
| <input type="checkbox"/> Promocja obszaru, dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych, turystyki | <input type="checkbox"/> Infrastruktura i oferta kulturalna | <input type="checkbox"/> Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna | <input type="checkbox"/> Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań) |
| <input type="checkbox"/> Infrastruktura drogowa | <input type="checkbox"/> Aktywność społeczna mieszkańców (zaangażowania w sprawy lokalne) | <input type="checkbox"/> Działania wynikające z inicjatywy mieszkańców | <input type="checkbox"/> Warunki życia osób niepełnosprawnych |
| <input type="checkbox"/> Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych | <input type="checkbox"/> Działania umożliwiające podjęcie pracy przez osoby przed 34 rokiem życia | <input type="checkbox"/> Działania umożliwiające podjęcie pracy przez osoby po 50 roku życia | <input type="checkbox"/> Działania ułatwiające założenia i prowadzenia działalności gospodarczej |



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania "Razem dla Radomki"?

TAK NIE

Jak Pan/i dowiedział/a się o Lokalnej Grupie Działania?

- od znajomych, sąsiadów w instytucji (urząd, szkoła) z Internetu z lokalnej prasy
- widziałem/am działania LGD uczestniczyłem/am w działaniach LGD/ brałem/am udział w projekcie

Jak ocenia Pani/Pan świadczone przez pracowników Biura LGD doradztwo w zakresie pozyskiwania środków w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju tj. przygotowania wniosków o przyznanie pomocy/wniosków o płatność? (jedna gwiazdka oznacza słabą ocenę, pięć gwiazdek oznacza bardzo dobrą ocenę)

☆☆☆☆☆ / 5

Jakie Pan/i zdaniem działania informacyjno-promocyjne należy wzmocnić, aby informacje te docierały do jak największej grupy osób zainteresowanych pozyskaniem wsparcia ze środków LSR? (Proszę przydzielić max. 100 dostępnych punktów na różne typy działań)

Przypisać: 100 punktów

Spotkania informacyjne

Materiały informacyjne (publikacje, broszury, ulotki)

Kampanie w mediach społecznościowych (Facebook)

Festyny i dożynki itp.

Inne nie wymienione wyżej działania



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Jakie proponuje Pan/i działania informacyjno-promocyjne, których zabrakło dotychczas?

METRYCZKA. Miejsce zamieszkania: gmina

- Jedlińsk
- Przytyk
- Przysucha
- Wieniawa
- Wolanów
- Zakrzew
- Mieszkam lub pracuję poza obszarem działania LGD Razem dla Radomki



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Kwestionariusz ankiety skierowanej do członków stowarzyszenia

Ankieta dotycząca funkcjonowania LGD Razem dla Radomki

Szanowni Państwo,

W celu przeprowadzenia badania ewaluacyjnego dotyczącego wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Razem dla Radomki prosimy o wypełnienie ankiety skierowanej do członków naszego stowarzyszenia. Wiedza ta jest niezbędna dla oceny realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju i funkcjonowania LGD, dlatego jesteśmy bardzo wdzięczni za zgodę na udział w badaniu.

Ankieta jest anonimowa. Jej wypełnienie zajmie kilka minut.

Jak ocenia Pan/i ogólnie zaangażowanie członków LGD w jej działalność (od 2015 r.)? (Prosimy o zaznaczenie "x" właściwej odpowiedzi)

- Bardzo dobrze Dobrze Średnio Stabo Nie mam zdania

Proszę o wskazanie możliwych działań, które skutkować zwiększeniem zaangażowania członków LGD w działalność stowarzyszenia?

Czy zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem, że stowarzyszenie wykazuje zrównoważoną reprezentację podmiotów z obszaru działania LGD pod względem sektorowym, instytucjonalnym, geograficznym, społecznym? (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

- Zdecydowanie tak Raczej Tak Trochę tak/trochę nie Raczej nie Zdecydowanie nie
 Nie mam zdania



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

W jaki sposób LGD wykorzystwała potencjał wszystkich podmiotów wchodzących w skład stowarzyszenia? Czy udało się to, proszę o Pana/i komentarz

Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń dotyczących ostatniego roku: (Prosimy o zaznaczenie „tak”, „nie” lub „nie wiem”)

	Tak	Nie	Nie wiem
W ramach LGD odbywa się współpraca między partnerami (członkami)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Wystarczająco często organizowane są spotkania członków LGD	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Należę do nieformalnej grupy społecznej (koła gospodyń etc.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Mam możliwości, by wypowiadać się na temat ważnych zagadnień (dotyczących gminy i mojej miejscowości)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
LGD uwzględnia potrzeby różnych interesariuszy	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Czy przyjęte kryteria wyboru i oceny projektów pozwoliły na wybór projektów w największym stopniu realizujące cele LSR? (Prosimy o zaznaczenie „x” właściwej odpowiedzi)

- Zdecydowanie tak Raczej tak Trudno powiedzieć Raczej nie Zdecydowanie nie Nie mam zdania

Jeżeli spotkał się Pan/i z takim przypadkiem, proszę o wskazanie kryterium oceny lub warunku szczególnie trudnego do spełnienia lub oceny w ramach procesu ubiegania się o pomoc finansową za pośrednictwem LGD?



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Jak Pan/i ocenia zasady i procedury funkcjonowania Rady LGD (organu dokonującego wyboru i oceny operacji)?

- Dobrze Raczej dobrze Źle Nie mam zdania
 Inna

Jakie zmiany można wprowadzić w procedurach na tym etapie by podnieść ich użyteczność?

Jak ocenia Pani/Pan świadczone przez pracowników Biura LGD doradztwo w zakresie pozyskiwania środków w ramach PROW RLKS (Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność) przygotowania wniosków o przyznanie pomocy/wniosków o płatność? (jedna gwiazdka oznacza słabą ocenę, pięć gwiazdek oznacza bardzo dobrą ocenę)

☆☆☆☆☆ / 5

Jak można ocenić działania informacyjno-promocyjne prowadzone przez LGD?

- Dobrze zaplanowane i przygotowane w sposób przejrzysty
 Średnio zrozumiałe dla osób niezwiązanych z funduszami unijnymi
 Niejasne i zbyt rzadkie
 Trudno powiedzieć
 Nie mam zdania



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie

Jakie Pan/i zdaniem działania informacyjno-promocyjne należy wzmocnić, aby informacje te docierały do jak największej grupy osób zainteresowanych pozyskaniem wsparcia ze środków LSR? (Proszę przydzielić max. 100 dostępnych punktów na różne typy działań)

Przypisać: 100 punktów

Spotkania informacyjne	<input type="text"/>
Materiały informacyjne (publikacje, broszury, ulotki)	<input type="text"/>
Kampanie w mediach społecznościowych (Facebook)	<input type="text"/>
Festyny i dożynki itp.	<input type="text"/>
Inne nie wymienione wyżej działania	<input type="text"/>

Jak ocenia Pan/i ogólnie działalność LGD w ubiegłym 2021 roku?

- Bardzo Dobrze Dobrze Trochę dobrze/trochę źle Bardzo źle Nie mam zdania

METRYCZKA. Miejsce zamieszkania: gmina

- Jedlińsk Przytyk Przysucha Wieniawa Wolanów Zakrzew